

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1887. Andra Kammaren. N:o 27.

Onsdagen den 29 Juni.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Till kammarens afgörande förelåg till en början konstitutions-Ang. ändring i utskottets utlåtande n:o 8, i anledning af väckt motion rörande §§ 15, 16 och 18 riksdags- ändring i §§ 15, 16, och 18 riksdagsordningen. ordningen.

Utskottet hemställde, med föranledande af berörda, inom Andra Kammaren af herr *A. Göransson* väckta motion, n:o 114, att Riksdagen måtte till hvilande i grundlagsenlig ordning antaga följande förslag till ändring i § 15 riksdagsordningen:

Förslag.

§ 15.

Val till riksdagsmän i Andra Kammaren verkställas andra måndagen i september månad näst före början af de tre år, för hvilka valen gälla.

Förordnar — — — tiden.

Efter det denna utskottets hemställan blifvit uppläst, anförde

Herr Thestrup: Emot den uppfattning den ärade motionären i sin motion framställt, och hvilken äfven vunnit konstitutionsutskottets bifall, beträffande tiden för riksdagsmannavalens hållande samtidigt öfver hela landet, har jag icke något i princip att anmärka. Tvärtom anser jag det från åtskilliga synpunkter sedt vara särdeles lämpligt, att en gemensam och på förhand bestämd valdag föreskrifves.

Deremot kan jag icke biträda utskottets förslag derom, att valen skulle ske på en måndag och, såsom utskottet särskildt framhållit och yrkat, på andra måndagen i september månad.

Ang. ändring i
§§ 15, 16 och
18 riksdags-
ordningen.

(Forts.)

Huru detta i praktiken skulle komma att ställa sig på landsbygden, känner jag icke, men att det för stadssamhällena skulle medföra icke oväsentliga svårigheter, tror jag mig med säkerhet kunna påstå. Måndagen är enligt gällande rättegångsordning den dag, då målen skola förekomma till behandling. Om vi också tänka oss, att en på förhand vunnen kännedom derom, att en viss måndag i september är valdag, skulle föranleda dertill, att vederbörande rådstufvurätter icke till denna dag utsätta några rättegångsmål, hvarken civila eller kriminella, låt vara också, att de till annan rättegångsdag skulle uppskjuta en ransakning, som enligt gällande lagbestämmelser inom viss tid skulle försiggå, återstår likväl en olägenhet, nämligen den, att vexelmål enligt vexellagen skola till behandling förekomma å nästa rättegångsdag, hvilken för de flesta medelstora och mindre stadssamhällena endast är måndagen. I rättegångsbalkens 7 kap. stadgas också, att inteckningsärende må af rätten upptagas i stad endast å måndag eller, om helgdag då inträffar, nästa söckendag derefter, och samma stadgande gäller äfven om lagfart enligt 4 kap. jordabalken, sådant detta lagrum lyder i kongl. förordningen den 16 juni 1875. Följden skulle alltså blifva, att personer, som utan tvifvel äro fullt berättigade att få sina lagfarts- eller inteckningsärenden pröfvade redan på den ordinarie rättegångstimmen, antingen skulle få vänta till dess valet försiggått, hvilket skulle kunna komma att draga ut till långt fram på eftermiddagen, eller också att valförrättningen på ett ganska afsevärdt sätt stördes, derigenom att sökande, som önskade få sina lagfarts- eller inteckningshandlingar pröfvade, kommo emellan. Denna pröfning kan vara lätt, men den kan också vara af invecklad beskaffenhet samt erfordra rätt lång tid. Dessa förhållanden skulle således hindra valets regelbundna gång. Jemte det att jag, såsom jag också redan nämnt, fullt godkänner den allmänna uppfattning, som gjort sig gällande i utskottets förslag, skulle jag alltså för min del vilja hemställa, att *andra tisdagen* i september skulle bestämmas till den allmänna valdagen. Som jag emellertid inhemtat, att förslaget i sin helhet under förmiddagens lopp blifvit förkastadt i Första Kammaren, och det beslut vi komma att fatta sålunda ej har någon praktisk betydelse, skall jag för min del nu icke göra något yrkande.

Herr Abenius: Jag har verkligen icke annat något att erinra mot förslaget än hvad som redan blifvit anfördt af den föregående talaren, och jag ber endast att få instämma med honom i hans yttrande, att måndagen ur judiciel synpunkt är olämplig. Städernas magistrater och rådhusrätter kunna omöjligen handlägga valen annat än på eftermiddagen, och det vore synnerligen olämpligt.

Herr Gustafsson: Jag har vid flera tillfällen förordat en gemensam valdag för hela riket, men jag ansåg då alltid en söndag vara den lämpligaste dagen, emedan jag vet, att en allmän opinion finnes

derför. Den stora massan af valmännen skulle då vara i tillfälle att infinna sig vid valurnorna. Men då jag också vet, att det finnes en mäktig fraktion af landets befolkning, som hyser samvetsbetänkligheter mot att använda söndagen till en sådan förrättning, så må det då blifva en hvardag, men på samma gång då en verklig fridag, då allt arbete är inställt. Som frågan nu föreligger, yrkar jag emellertid afslag.

Ang. ändring i §§ 15, 16 och 18 riksdagsordningen.
(Forts.)

Herr Gumælius: Inom utskottet var också fråga om att föreslå en söndag i september eller också midsommardagen. För min del lutade jag åt denna sida, men förslaget vann icke i utskottet synnerligt bifall. Vi trodde också, att döma af föregående öfverläggningar i ämnet, att förslaget icke heller i Riksdagen skulle hafva tillräcklig sympati. Vi ville emellertid föreslå en gemensam valdag för hela riket, och detta tror jag är hufvudsaken i denna fråga, i synnerhet sedan Första Kammaren förkastat förslaget. Frågan om en gemensam valdag öfver hela landet, hvilken kunde skäligen begränsa dessa nu utöfver ett par månader utsträckta valagitationer, förenade oss, som hade något olika meningar i detalj, om den dag som visade sig hafva de största sympatierna, nemligen andra måndagen i september månad, och efter som detta är utskottets förslag, yrkar jag bifall dertill. Ehuru frågan nu har fallit i Första Kammaren, och vårt beslut således icke kan hafva någon omedelbar praktisk följd, så gör jag likväl denna hemställan, emedan ett bifall till utskottets förslag skulle gifva frågan ett stöd, då hon i framtiden återkommer. Med hänvisning till den öfverläggning, som hållits dels redan i dag och dels vid föregående tillfällen, vågar jag emellertid hemställa, att det må lemnas åt framtiden att bestämma den ena eller andra dagen, och att vi nu icke må låta sådana detaljer bortskymma målet, *en gemensam valdag*, en anordning som anses axiomatisk i andra kulturland. Jag anhåller om bifall till utskottets förslag.

Herr *Ericsson* i Ahlberga instämde med herr Gumælius.

Herr Göransson: Då jag både af erfarenhet och med ledning af statistiska uppgifter lärt känna huru få det är af de röstberättigade, som deltaga i riksdagsmannavalet till Andra Kammaren, och då jag trott att orsaken dertill hufvudsakligen är bristande kännedom om valdagen, har jag tagit mig friheten att väcka motion, afseende införandet af en bestämd valdag för hela riket. Vid 1884 års riksdag väckte jag samma motion och föreslog då första måndagen i juli såsom en gemensam valdag, så väl för de omedelbara riksdagsmannavalen som för elektorvalen. Konstitutionsutskottet framflyttade då tiden och föreslog andra måndagen i juli af det skäl, att en stor del militärer första måndagen i juli vore borta på sina möten och således den dagen skulle vara förhindrade att deltaga i va-

Ang. ändring i
§§ 15, 16 och
18 riksdags-
ordningen.
(Forts.)

len. När frågan förekom till behandling här i kammaren, blef förslaget antaget såsom hvilande till grundlagsenlig behandling; likaså i Första Kammaren. Då förslaget sedermera förevar vid 1885 års riksdag, bifölls det af Första, men afslogs af Andra Kammaren. Jag torde böra nämna, att Utskottet förändrade min motion i så måtto, att det gjordes undantag för städerna, därför att stadsrepresentanterna inom utskottet icke kunnat enas om en bestämd valdag för städerna. Andra måndagen i juli föreslogs således endast för landsbygden. Då frågan förekom vid 1885 års riksdag, var det många stadsrepresentanter i Andra Kammaren som uppträdde mot förslaget med anledning just deraf att städerna voro uteslutna, och de uttalade då den önskan, att det skulle bestämmas en gemensam valdag för både land och stad. Åtskilliga andra stadsrepresentanter gjorde invändningar mot förslaget, därför att de ansågo de föreslagna förändringarna icke vara nog tydligt formulerade. Förslaget föll då. Jag har nu vid denna riksdag å nyo bragt frågan på tal och framställt två alternativa förslag, det ena, att valen skulle ske på en och samma dag för både land och stad, och det andra att valen skulle ske på en bestämd dag endast för landet. Jag har föreslagit just samma dag som utskottet 1884 föreslagit, nemligen andra måndagen i juli. Utskottet har nu ansett denna dag olämplig till följd af de förändrade förhållanden, som inträffat i afseende på den allmänna värnpligten, hvarigenom militärerna äro nödsakade att uppehålla sig vid mötena längre än förut. Utskottet har ansett andra måndagen i september vara en lämplig valdag, men icke tillstyrkt min motion i sin helhet, enär elektorsvalen blifvit undantagna. Och detta motiverar utskottet sålunda: Emedan gällande bestämmelser i fråga om de medelbara valen enligt utskottets åsigt äro fullt tydliga, och då den förrättning, dervid elektorernas röster afgifvas, i detta fall utgör sjelfva riksdagsmannavalet, anser utskottet att för vinnande af det önskade målet någon ändring i §§ 16 och 18 riksdagsordningen icke erfordras, lika litet som utskottet anser något missförstånd kunna uppstå i fråga derom, att vid omedelbara val den gemensamma valdagen afser den dag, då rösterna af valmännen afgifvas.

Jag skulle nu helst hafva sett att det blifvit samma dag bestämd äfven för elektorsvalen, ty jag kan icke neka till att jag anser att de valkretsar, der medelbart valsätt användes, skulle komma i en sänre ställning om detta förslag en gång blefve antaget. Det är min öfvertygelse att elektorsvalen utgöra den egentliga tyngdpunkten för riksdagsmannavalet i de valkretsar, der medelbart valsätt eger rum, och jag anser det därför vara lika viktigt att hafva en bestämd valdag för elektorsval i de valkretsar, der medelbart valsätt begagnas, som att hafva en bestämd valdag för riksdagsmannaval i de valkretsar, der omedelbart valsätt begagnas.

Det har nu af herr Thestrup blifvit framhållet, att måndagen icke skulle vara någon lämplig valdag för städerna, emedan en del stadsmedborgare då äro förhindrade att deltaga i valen. Han har

i stället föreslagit tisdagen. En annan talare, herr Gustafsson, har nu, likasom förut när denna fråga varit före, föreslagit söndagen. Den lämpligaste dagen för landsbygden är antingen måndagen eller lördagen, just af den orsak att en del af befolkningen under veckans lopp kan vara borta från hemmen, i skog och utmark, och därför kan hafva litet svårt att deltaga i valet, om de förrättas någon dag midt i veckan. Jag har därför tagit mig friheten föreslå måndagen. Beträffande söndagen har jag den åsigten, att det icke kan vara lämpligt att i grundlagen fastslå denna dag såsom gemensam valdag, då antagligen en del valmän af samvetsbetänkligheter skulle anse sig förhindrade att deltaga i valet på en sådan dag. Man kan äfven tänka sig, att en och annan valförrättare skulle kunna hysa betänkligheter i detta afseende, men de skulle likväl vara tvungna att förrätta valet. Det må ju stå valförrättarne fritt att förlägga åtskilliga andra val till söndagen, men att i grundlagen bestämma att riksdagsmannaval skall hållas på söndagen vill jag för min del icke vara med om.

Ang. ändring i §§ 15, 16 och 18 riksdagsordningen.

(Forts.)

Då jag nu vet att frågan fallit i Första Kammaren och således för denna gång icke kan leda till någon åtgärd, skall jag icke göra något yrkande.

Herr Nydahl: Den siste värde talaren uttalade vissa betänkligheter mot att i grundlagen fastslå söndagen såsom en gemensam valdag för hela riket, emedan han förmenade att åtskilliga valmän af religiösa skäl skulle afhålla sig från att då deltaga i valet. Jag har icke en sådan omfattande erfarenhet, att jag kan säga hurvida han har rätt eller orätt i den saken. Men vi veta ju dock, att på sista tiden flera riksdagsmannaval blifvit utsatta att hållas på söndagar, och, så vidt jag förnummit, har det icke försports något missnöje häröfver, utan tvärtom lära valmännen uttalat sin stora belåtenhet öfver denna anordning. Utan tvifvel skulle det önskningsmål, som ligger till grund för motionen och som äfven uttalats i utskottets betänkande — att åstadkomma ett liffigare intresse för riksdagsmannavalen — vida bättre och fullständigare uppnås, om dessa val finge ske på en söndag än om de skulle ske på en söckendag. Man må föreslå hvilken söckendag som helst, så skall det alltid inträffa, att åtskilliga valmän skola föredraga att stanna hemma vid sitt arbete, utom det att många, som äro i andras tjänst, skola förmenas att gå från sitt arbete till valet. Jag tror, att det stora flertalet valmän för sin utkomst allt för väl skulle behöfva få arbeta under veckans sex arbetsdagar, hvarför man i denna deras naturliga rättighet icke bör göra annan inskränkning än den, som redan finnes till följd af våra annandagar och andra på söckendagar infallande helgdagar. Vi bortslösa redan på detta sätt allt för många arbetsdagar för att man nu skulle besluta sig för att ytterligare så att säga bortkasta en. Det vore då enligt mitt förmenande vida

Ang. ändring i bättre att draga in en af dessa helgdagar och använda den för ifrågasättande ändamål, eller såsom en för hela landet gemensam valdag.

§§ 15, 16 och 18 riksdagsordningen.

(Forts.)

Bland dessa helgdagar finnes det dock blott en, som med hänsyn till tiden, hvarpå den infaller, lämpar sig för ändamålet. Men den är äfven ur andra synpunkter synnerligen lämplig. Jag menar naturligtvis midsommardagen. Om denna blefve en för hela landet gemensam valdag, tror jag att den snart också skulle få karakteren af en nationel högtidsdag. Vi hafva nu ingen nationel högtidsdag, men jag tror att vi behöfva en sådan, och ingen annan dag är, som sagdt, så passande härtill som just midsommardagen. Den bär redan nu, oakadt sina texter om den stränge botpredikanten i öknen, vida mer pregeln af en verldslig festdag, på hvilken man öfverlemnar sig åt de fröjder, som naturen på denna årets skönaste tid bjuder oss på, än af en religiös festdag. Om midsommardagen skulle blifva en gemensam valdag, skulle den således efter mitt förmenande mycket lätt blifva en högtidsdag i nationel och fosterländsk mening. Det är väl sant, att de militära öfningarna, såsom en talare anmärkte, pågå vid den tiden, och har man därför uttalat sig mot lämpligheten af denna dag, emedan arméns valmän af sin tjänst skulle vara förhindrade deltaga i valen; men de fleste af desse valmän torde nog, åtminstone de som ega rösträtt inom de närmast belägna valkretsarne, sättas i tillfälle att resa hem till valen, och i alla händelser tror jag, att om andra måndagen i september eller någon annan sökendag fastslås som valdag, skola, på skäl som jag förut antydtt, många flere medborgare vara förhindrade att infinna sig, än om valen ske på midsommardagen. I andra länder, der militära öfningar pågå året om, kan det ju icke undvikas att valen inträffa under det militären är borta från sin hemort, och då torde det väl äfven hos oss kunna låta sig göra att hafva valdagen under öfningstiden. Om det äfven hos oss blefve fråga om att utsträcka öfningarna jemväl till september månad, så förmodar jag att, derest de, som hafva att besluta i frågan, icke i öfrigt ha något emot en sådan utsträckning — jag förmodar, säger jag, att vid sådant förhållande omtanken att bevara åt arméns personal tillfälle att utöfva sin rösträtt icke skulle komma att utgöra något hinder för öfningarnas utsträckning. Jag har också hört anmärkas, att man icke bör utsätta riksdagsmannavalet så tidigt, att det skulle kunna inträffa, att, när Riksdagen slutar mycket sent, t. ex. en månad senare än vanligt, de riksdagsmän, som önska att få före valet redogöra för sina valmän för sin riksdagsmannaverksamhet och den ställning de intaga i de viktigare frågorna, icke skulle få tillfälle dertill. Men så vidt jag minnes rätt, har under tiden för vårt nuvarande representationsskick blott en gång inträffat att riksdagen slutat så sent, nemligen år 1883, och det riksmötet var dock icke det sista i perioden, hvadan inga allmänna val då förestodo. Jag hemställer därför till kammaren, huruvida den omständighet, jag nyss antydde, verkligen kan utgöra ett hinder för att göra midsommardagen till en allmän valdag. Jag skall icke

göra något positivt yrkande, ty det skulle naturligtvis icke tjena till någonting, helst som Första Kammaren redan afslagit utskottets hemställan, utan jag skall inskränka mig till att endast yrka afslag å betänkandet, hufvudsakligen af det skäl, att jag icke vill vara med om att genom en lag på sätt och vis frántaga arbetarne ännu en arbetsdag.

Ang. ändring i §§ 15, 16 och 18 riksdagsordningen.

(Forts.)

Herr Ruhlin: Då här är fråga om en så viktig angelägenhet som riksdagsmannaval och då det är fråga om allenast en dag hvart tredje år, synes det väl icke vara så synnerligen farligt att till denna valdag anslå en hvardag. Jag anser nemligen hvarken en söndag eller midsommardagen så synnerligt lämpliga härför, då massor af folk äro i rörelse, utan jag tror, att det för ordning och skick vore tjenligt att hafva valet på en hvardag. Då måndagen af stadsrepresentanterna förklarats vara olämplig för städerna, kan jag icke finna, hvarför icke lördagen kan bestämmas för detta ändamål. Jag inskränker mig därför till att föreslå, att *andra lördagen* i september måtte fastställas såsom valdag.

Herr Johansson i Esset: Då frågan fallit genom Första Kammarens beslut, torde icke mycket behöfva sägas deri. Jag har dock fäst mig vid en sak, hvarom jag velat upplysa kammaren. Det finnes nemligen en och annan domsaga, som har två riksdagsmän, och om dessa väljas genom elektorer, finge domhafvanden vara på två ställen, hvilket ju icke är möjligt. Jag tror icke heller man kan ålägga domhafvanden att hafva en annan person för sig förordnad i den ena valkretsen.

Då man hör talet om huru vida det bör vara söndag eller hvardag, som skall vara valdag, vill jag säga, att jag för min del anser det böra vara hvardag.

Herr Jonsson i Myre: Herr talman! Ehuru Första Kammaren redan afslagit utskottets förslag, anser jag att Andra Kammaren nu bör uttala en opinionsyttring, att den vill hafva en förändring i detta fall.

Då städernas representanter upplyst, att städerna hafva rådstugurättssammanträden på måndagar, så torde någon annan lämplig dag kunna bestämmas. Beträffande herr Nydahls förslag att bestämma midsommardagen till valdag, synes mig denna dag icke rätt lämplig, ty såsom vi veta äro alla militärer då förhindrade och de böra äfven få begagna sig af sin politiska rösträtt. En annan talare föreslog *andra lördagen* i september, men denna dag anser jag mindre lämplig, därför att landstingen sammanträda tredje måndagen i samma månad, och många som hafva långa vägar äro därför på *andra lördagen* ute på resor till landstingen och kunna då icke få begagna sig af sin politiska rösträtt. Derfor tar jag mig friheten föreslå första lördagen i september månad, som är bra nära *andra måndagen*, hvilken af utskottet förordats, och anhåller jag om propo-

Ang. ändring i §§ 15, 16 och 18 riksdagsordningen.

sition på följande förslag till förändrad lydelse af ifrågavarande paragraf 15: *Val till riksdagsmän i Andra Kammaren skall verkställas första lördagen i september månad året näst före början af de tre år, för hvilka valen gälla.*

(Forts.)

Herr Gumælius: Jag skulle icke åter tagit till ordet i denna fråga, om jag icke hyste den förmätna förhoppning att få kammaren med mig om den uppfattningen, att en fråga, som fallit, icke är lämplig att göras till föremål för sådana detalj-anmärkningar, som huru vida det bör vara den ena eller andra eller tredje eller 34:e eller 37:e dagen man bör välja till valdag. Vi kunna utan tvifvel få fram så många förslag, och kanske flera om vi hålla på härmed hela aftonen, men jag tror det nu endast är om *principen* vi böra tala och att det icke är skäl att gå längre.

Förra gången jag hade ordet begärde jag bifall till utskottets förslag, ej därför att jag tyckte så synnerligen om den der bestämde dagen, utan därför att jag fogade mig efter majoriteten, för att om möjligt vinna syftet, som är *en gemensam valdag*.

Herr Berglöf: Det är ju mycket bra att fort få slut på en sak samt att det går undan så raskt som möjligt, men hvarje fråga måste dock hafva sin diskussion, ty man skall icke utan vidare betänkande antaga något, som man icke tycker om. Diskussionen gifver ett visst stöd för frågans upptagande i framtiden, vare sig i samma eller annat skick.

Jag tror sålunda, att denna öfverläggning kan hafva sitt goda med sig, då frågan återkommer, och att man därför icke bör vara så otålig, om en eller annan vill uttala sin mening i densamma. Jag har samma anmärkning att framställa, som två stadsrepresentanter förut uttalat, eller att måndagen icke kan användas som valdag i städerna, ty detta kommer i strid med det lagbudet i civillagen, att städerna på måndagen skola hålla rådstufvurätt. Det har sagts, att måndagen ansetts olämplig därför, att en del medborgare i städerna den dagen skulle vara hindrad, men så är icke förhållandet. Det är nemligen magistraten, såsom valförrättare i städerna, som är förhindrad denna dag till följd af rättegångsbalkens bestämmelser. Derfor kan man icke heller bestämma denna dag till valdag, utan måste man stadga en annan dag af veckans alla dagar, det må nu vara tisdag eller lördag, eller någon annan dag. Här hafva emellertid nu framkommit så många förslag, att det torde blifva omöjligt att förena sig om något af dem. Emellertid önskar jag, att den motionär, som kan vilja vid en kommande riksdag upptaga denna fråga, skall taga i betraktande nu anmärkta förhållande vidkommande städerna. Principen att en allmän valdag bör fastställas har redan förut af kammaren godkänts. På grund häraf, och då frågan icke ännu synes vara riktigt mogen, får jag yrka afslag å så väl utskottets som öfriga här gjorda hemställanden.

Härmed förklarades öfverläggningen slutad. Efter det herr talmannen till proposition upptagit hvar och ett af de olika yrkandena, afslög kammaren utskottets ifrågavarande hemställan.

§ 2.

Föredrogs och bifölls statsutskottets utlåtande n:o 7 b, med anledning af åtskilliga angående skogsväsendet framställda förslag.

§ 3.

I ordningen förekom härnäst statsutskottets utlåtande n:o 47, med anledning af väckta motioner angående nya grunder för statens *Ang. nya grunder för statens* embets- och tjenstemäns aflöning m. m. *embets- och tjenstemäns aflöning m. m.*

I en inom Första Kammaren väckt motion (n:o 12) hade herr *Alfr. Bexell* på anförda skäl föreslagit, att Riksdagen måtte besluta dels att till Kongl. Maj:t aflåta en skrifvelse med begäran att Kongl. Maj:t täcktes till nästa Riksdag låta utreda och uppgöra en reglering af samtliga statens embets- och tjenstemäns löner, byggd på grunderna af nuvarande kontanta lönebelopp, omsatt i naturprodukter, till hälften råg och hälften korn, efter ett tjuguarigt medelmarkegångspris från 1866 till och med 1886, samt att såväl särskildt utgående tjenstgöringspenningar, ålderstillägg och pensioner blifva efter samma grunder beräknade för att alltsammans sedermera utgå efter årets markegångspris; och att i afvaktan härå, vid utnämning till embete eller tjenst, måtte i de utfärdade fullmagterna eller konstitutorialen intagas vilkoret, att den utnämnde är skyldig underkasta sig de förändrade lönevilkor, som af Riksdag och regering kunna blifva beslutade;

dels ock att till Kongl. Maj:ts förfogande ställa ett förslagsanslag å femtusen (5,000) kronor till bestridande af kostnaderna för utredningen af den sålunda begärda löneregleringen.

Enahanda förslag hade ock blifvit i en inom Andra Kammaren väckt motion (n:o 66) framställt af herr *A. E. Petersson* i Hamra m. fl.

Utskottet hemställde emellertid, att motionerna ej måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Efter föredragning af ärendet anförde:

Herr Petersson i Hamra: Då jag är en af de många, som väckt motion i denna fråga, så tager jag mig friheten att med några ord klargöra min ställning i denna sak. Jag ber dervid i främsta rummet få framhålla det motiv, som i motionen blifvit framställt, nemligen det, att jag likasom många på landet alltjemt hör den frågan framställas, hvarför tjenstemännen under nuvarande

Ang. nya grunder för statens
embets- och
tjenstemäns af-
löning m. m.

(Forts.)

dåliga ekonomiska förhållanden skola hafva det så utmärkt bra i jämförelse med landtbrukarne och andra landets näringsidkare. Under 70-talet, då höga pris voro rådande på naturprodukter, så klagade tjenstemännen öfver sina små löner och att de under dåvarande förhållanden icke kunde draga sig fram. Deras framställning om löneförhöjning blef hörd så väl af den ena som den andra statsmagten, hvilket föranledde till att tjenstemännens löner höjdes först genom dyrtidstillägg och sedermera ytterligare derigenom, att förhöjningen af deras löner uppfördes på ordinarie stat. Under sådana förhållanden må man icke förundra sig öfver, att man ej gerna ser, att tjenstemännen sitta i orubbadt bo, under det jordbruket och landets öfriga hufvudnäringar slitas med sådana svårigheter, att man i sanning går hvarje dag med bedröfvelse till mötes. Och då folket i min ort framställt till mig sina bekymmer och önskat, att dyrtidstilläggen för tjenstemännen måtte borttagas, så har jag icke kunnat svara annat, än att jag funne detta vara omöjligt, enär deras löner äro uppförda på ordinarie stat. I stället har jag trott, att man i fråga om tjenstemännens löneförmåner borde inslå på en annan väg än den, som på 1870 och 1880-talen tillämpats, och bestämma lönerna efter naturapersedlarnes värden, d. v. s. efter markegång. Penningen är nu utgångspunkten för lönebeloppen. Men penningens värde torde fluktuera ännu långt mera än priset på spannmål. Vare sig man ser saken från löngifvarens, d. v. s. statens, eller från löntagarens synpunkt, så tror jag för min del, att naturaprestationernas värde blifve den lämpligaste norm för lönernas bestämmande.

Derför har jag i min motion, som blifvit biträdd af flere ledamöter så väl inom denna som Första Kammaren, framhållit detta såsom rätta normen att hålla sig till.

Då frågan om kronoarrendatorerna förevar senast i denna kammare, så yttrade man sig ogillande om, att markegångspriset å spannmål skulle blifva normen för kronoarrendenas utgörande, emedan man ansåg ett sådant system olämpligt. Man ser nu af utskottets föreliggande betänkande, att äfven utskottet ansett det vara ett olämpligt system att lägga till grund jemväl för löner till statens tjenstemän, men detta torde vara en följd af förra frågans utgång. Hade man deremot accepterat det föreslagna systemet för kronoarrendenas utgörande, så tror jag man nu kunnat hafva någon utsigt att få lönerna efter samma system. Det visar sig visserligen så väl af utskottets betänkande som af yttranden utaf en och annan inflytelserik medlem af denna kammare, att man icke vill inslå på detta system. Men ehuru det kan hafva svårt att arbeta sig fram, så tror jag dock att, äfven om frågan faller för denna gång, faller den dock icke för framtiden, ty detta system har med all säkerhet mer framtid för sig än det penningesystem, på hvilket man nu inslagit.

Jag förstår mycket väl, att man under nuvarande situation, då man så fort som möjligt vill hafva slut på riksdagen, önskar att

så litet möjligt är tala om en sak, som man vill döda i dess linda, och därför har jag för närvarande ingen utsigt till framgång i denna fråga. Men trots detta hindrar det mig icke att framställa yrkande på bifall till min motion och afslag på utskottets framställning.

Ang. nya grunder för statens embets- och tjänstemäns aflöning m. m.

(Forts.)

Herr Persson i Vadensjö: Man kan nog spåra den tanke, som ligger till grund för motionen, nemligen att i någon mån minska de löneförmåner, som tjänstemännen nu hafva; och om man äfven icke kan gilla det nu föreslagna sättet, så kommer nog den meningen att allt mer och mer göra sig gällande. Jag tviflar nemligen på, att det sätt, som motionärerna valt, är det rätta, ty man skulle då komma in på ett gammalt system, som man för några dagar sedan förklarar sig icke vilja hafva återinfördt. Om tjänstemännens löner skulle å nyo komma att sättas efter spannmål, så kan man icke gerna tänka sig annat än att man skall komma tillbaka till alla de tvister, som plägade uppstå vid bestämmandet af markegången. Vi veta att för prissättningen väljas 6 personer af Kongl. Maj:ts befallningshafvande och lika många af kommunerna, samt att kronofogdarne i dessa nämnder äro sjelfskrifne ordförande. Det pris, som sådan nämnd uppställer, ligger sedan till grund för markegångspriset bestämmande och underställes för sådant ändamål deputerades från landstingen pröfning. Men sedan markegångspriset sålunda blifvit bestämdt, händer det ofta, att kammarkollegium höjer detsamma. Om nu dessa markegångspris icke blifvit satta så, att tjänstemännen äro belättna dermed, hvilket ofta kan inträffa, då ju deras löneinkomster äro deraf beroende, så komma alla de här af föranledda besvärsskrifterna, som man känner till från forna dagar, och det är just detta, som ligger emot frågans lösning på nu föreslaget sätt. För öfrigt vill jag nämna, att det just är detta markegångspris, som gjort att kronoarrendena blifvit uppdrifna till sådan höjd, att arrendatorernas klagomål röra mer markegångssättningen än det tunnetal, som arrendatorerna hafva att betala.

Då nu Riksdagen, såsom vi veta, för några dagar sedan icke ville antaga det af domänstyrelsen uppgjorda förslag, eller att arrendena skulle tagas i landbruksprodukter, såsom spannmål, smör m. m., så tror jag det icke skulle vara klokt, om kammaren nu fattade beslut att slå in på denna väg. Jag kan som sagdt mycket väl tänka mig motionärernas mening att under dessa tryckta konjunkturen minska lönerna för tjänstemännen, men att göra detta på sådant sätt, som nu föreslagits, tror jag icke skulle leda till annat resultat, än att man komme tillbaka till de tvister, som man nu sedan många år varit af med.

Jag anhåller om bifall till betänkandet.

Herr Ericsson i Norrby: Då jag instämde i den nu förevarande motionen, var jag väl öfvertygad, att den icke skulle leda till något resultat. Utskottet har också påvisat svårigheterna i af-

Ang. nya grunder för statsens embets- och tjänstemäns aflöning m. m.

seende å förslaget genomförande, Men jag tror likväl att den uttalade principen icke är så oriktig. För ej synnerligen många år sedan fingo tjänstemännen dyrtidstillägg, och dessa hafva sedermera inbegripits i den fasta lönen. Någon möjlighet lär sålunda icke förefinnas att nedsätta dessa löner eller ändra sättet för deras utbetalning. Men nekas kan ej att, då prisen på lifsmedel fallit så enormt som nu är fallet, det ej kan vara rätt, att tjänstemännen, som ju äro till för folkets skull och ej tvärtom, sitta orubbade vid de egyptiska köttgrytorna utan att på något sätt bidraga till lindring af landets betryck. En möjlig förändring i detta afseende har man trott sig finna deri, att det bestämdes, att tjänstemännens löner skulle utgå efter markegångspris, hvarigenom tjänstemännen komma att få dela ljuft och ledt med det öfriga svenska folket, hvars tjennare de ju egentligen äro. Af denna anledning har jag biträdt motionen. Och ehuru jag vet att den ej leder till något resultat, vill jag dock uttala att jag anser principen i densamma vara riktig.

Jag gör ej något yrkande.

Häruti instämde Herr *Larsson* i Mörtlösa.

Vidare anfördes icke. Kammaren biföll utskottets hemställan.

§ 4.

Efter föredragning vidare af statsutskottets utlåtande n:o 48, med anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående upprättande af ett kompani volontärer vid Norrbottens fältjägarecorps, blef utskottets deri gjorda hemställan af kammaren bifallen.

§ 5.

Ang. uppförande å Helgeandsholmen af nytt riksdagshus och nytt riksbankshus m. m.

Härefter företogs till behandling sammansatta stats- och bankoutskottets utlåtande n:o 3, med anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående nytt riksdagshus och nytt riksbankshus m. m.

Med hufvudsakligt tillstyrkande af Kongl. Maj:ts förevarande framställning, hemställde utskottet i detta utlåtande, att Riksdagen måtte besluta:

1:o) att en för inrymmande af Riksdagen, riksbanken, riksgäldskontoret och justitieombudsmansexpeditionen afsedd byggnad må uppföras å vestra delen af Helgeandsholmen;

2:o) att Artilleriplanen, eller den del af Artillerigården, som är belägen emellan Riddare-, Artilleri-, Kaptens- och Sibyllegatorna, äfvensom erforderlig del af tomten n:o 6 i kvarteret Bodarne må, efter afrödjande af det å Artilleriplanen befintliga förra artilleristallet, disponeras för uppförande af nytt hofstall, med rätt för Kongl. Maj:t att för beredande af tjenligare byggnadsplats för hofstallsanläggningen med Stockholms stad träffa uppgörelse om utbyte

(Forts.)

af det för ändamålet erforderliga jordområde mot vederlag antingen af annan mark vid Artilleriplanen eller ock, efter skeende uppskattning, af motsvarande del af myntverkets till gata afsedda tomt;

3:o) att såsom godtgörelse för upplåtelse af tomt å Helgeandsholmen för den del af ofvan omförmälda byggnad, som är afsedd att inrymma riksbanken, äfvensom för uppförande af ifrågavarande del af byggnaden må af riksbankens medel till fonden för nytt riksdagshus öfverlemnas ett belopp af 1,200,000 kronor, äfvensom att efter samma byggnadsarbetes fullbordande dispositionsrätt öfver riksbankens nuvarande tomter med derå befintliga byggnader tilläggas statsverket;

4:o) att fullständiga ritningar med kostnadsförslag till ofvan omförmälda byggnad å Helgeandsholmen må genom Kongl. Maj:ts försorg efter fullmäktiges i riksbanken och riksgäldskontoret hörande upprättas och derefter till Riksdagen öfverlemnas, samt att de för upprättandet af ifrågavarande ritningar och kostnadsförslag erforderliga utgifter må få af tillgångarne i fonden för nytt riksdagshus bestridas; samt

5:o) att af samma fond må utgå *dels* högst 250,000 kronor för inlösen af basarbyggnaden å Norrbro, *dels* intill ett belopp af högst 990,000 kronor kostnaden för uppförande af nytt hofstall å Artilleriplanen äfvensom af högst 80,000 kronor för uppförande eller anordnande på annat sätt af ett vaktstall i kongl. slottets närhet, *dels ock* de till sammanlagdt 55,000 kronor beräknade kostnaderna för ersättande af det för landtförsvarets behof disponerade förra artilleristallet vid Artilleriplanen och för inlösen af byggnaderna å egendomen n:o 6 i kvarteret Bodarne.

Vid utlåtandet funnos fogade reservationer af

Herr *H. P. P. Tamm*;

Herrar *Carl Ifvarsson, I. Lyttkens, And. Larsson* i Lund och *P. Pehrson* i Törneryd, hvilka yrkat att Riksdagen icke måtte bifalla hvarken Kongl. Maj:ts proposition eller utskottets förslag i ämnet; samt af

Herr *Dahn*.

Sedan utskottets i *punkten 1* gjorda hemställan blifvit uppläst, begärdes ordet af

Herr *P. A. Siljeström*, hvilken yttrade: Ehuru jag väl vet, att estetikens fordringar icke äro de, som företrädesvis hafva anspråk på att få göra sig gällande i en riksförsamling, der naturligtvis statsförvaltningen och statsekonomien hafva mest att betyda, så tillåter jag mig dock att äfven ur estetisk synpunkt här säga några ord om den föreliggande frågan.

Man må göra berättigade invändningar emot Stockholms representationsrätt, såvidt denna rätt är beroende af en af menniskor

Ang. uppförande å Helgeandsholmen af nytt riksdagshus och nytt riksbankshus m. m.
(Forts.)

Ang. uppförande
de å Helgeands-
holmen af nytt
riksdagshus
och nytt riks-
bankshus m. m.

gifven lag. Men den representationsrätt, som naturen gifvit åt vår vackra hufvudstad, då den gjort den till en af de skönaste städer i hela världen, hoppas jag ingen gör invändning emot — ingen som älskar Sveriges hufvudstad, hvilket jag hoppas vi alla göra åtminstone i det nu nämnda afseendet.

(Forts.)

Jag vill till utgångspunkt taga den tafra, som jag här håller i min hand och som vi litet hvar haft tillfälle att se — denna tafra der man genom färgspel och accessoarer sökt att blända och förvillva ögat, så att man tror sig se Helgeandsholmen gjord till ett verkligt jordiskt paradisk. Så ser det ut på tafan; men i verkligheten mycket annorlunda. Hvad man från Norrbro skall komma att se är en sand- och stenöken — ett stort torg, der ingen menniska går emedan ingen menniska har något der att göra. Vid torgets bortre sida ligger en stor byggnad, der under åtta månader af året, särskildt under sommarmånaderna, icke heller någon menniska går ut eller in, emedan ingen har något der att göra. Hela rörelsen går nemligen bakom huset, på vestra ändan af holmen. Hvar och en, som har rest i vårt land och någonstädes sett ett ofantligt, föga frekventeradt torg och vid den ena sidan en stor byggnad — ett rådhus, ett landshöfdingeresidens eller något dylikt — erinrar sig utan tvifvel det trefliga och glada intryck som en sådan anblick gör på åskådaren. Det är nu ett sådant slags försköning af Helgeandsholmen som man vill åstadkomma. Det är detta man vill bjuda oss på i sjelfva centrum af hufvudstaden. Det är väl sant, att man på tafan finner uppställda äfven några buskgrupper — de kunna ej blifva många; men till följd af sin fåtalighet och omgifningen, hvari de befinna sig, skola de komma att undra hvarför de stå der.

Då jag tänker mig all denna ödslighet, helst i mänsken eller vid elektrisk belysning, kan jag icke annat än påminna mig kyrkogårdsscenen i »Don Juan». Och ej heller guvernörens bild saknas. Man finner nemligen på tafan, bland allt annat, äfven en ryttarstaty i afbildning — en staty förmodligen ämnad att föreviga minnet af den mäktige hofstallmästare, som i årtionden förmått att hindra Helgeandsholmens reglering och att göra alltsammans, holmens ordnande, riksdagshusets uppbyggande, till hvad man icke oegentligt kallat en statsfråga.

Tager man sjelfva byggnaden i betraktande, så har mycket talats om den reciproka inverkan i estetiskt hänseende, som kongl. slottet och det projekterade riksdagshuset skulle komma att utöfva på hvarandra. Man har talat både pro och contra, huruvida den ena eller andra byggnaden skulle komma att vinna eller förlora på granskapet. För mig synes det vara klart, att det här vid lag skulle komma att inträffa hvad som alltid inträffar, då två byggnader af olika dimensioner, ehuru båda af betydande storlek, stå nära hvarandra, nemligen, att till följd af den ofrivilliga jämförelse, som ögat dememellan gör, den större byggnaden kommer att liksom förstoras,

den mindre att liksom förminsas. Slottet skall komma att se större ut än det i sjelfva verket är, och riksdagshuset mindre än det är. Och detta intryck skall komma att än mera ökas deraf, att riksdagshuset ligger vid en lägre nivå än slottet. Om man ställer sig på den ståndpunkt, hvarifrån utsigten på taflan föreställes tagen, så finner man, att hufvudmassan af riksdagshuset höjer sig till nivå med taket på vestra slottsflygeln — som dock synes ligga något längre bort — under det hela den stora massan af slottsbyggnaden lyfter sig deröfver. I verkligheten skall det relativa massförhållandet mellan dessa byggnader, hvad intrycket på ögat beträffar, blifva ungefär som mellan torpet och herregården. Jag tror nu visserligen att det för många kan synas i allmänhet vackert och tilltalande, om man ifrån herregården kan blicka ned på torpet och ifrån torpet upp till herregården, men jag föreställer mig att här vid lag denna synpunkt icke får vara ensamt bestämmande.

Om man blott icke vore så ofantligt ifrig att vilja bygga riksdagshuset just på den plats, der det blir allra dyrast, skulle frågan vara lätt nog att lösa. Men det ser ut som om till och med den berömda sparsamhetens pansar icke vore ogenomträngligt, om blott projektilerna kastas från den rätta höjden, och den rätta höjden synes i närvarande fall vara — en hofstallmästares boställsvåning.

Det är i sjelfva verket derutinnan hela svårigheten ligger. Hofstallmästaren pretenderar att bo vid någon af Stockholms förnämsta platser. Men der *han* vill bo, der skall också stallet vara. Följaktligen skall äfven stallet vara förlagdt vid någon af stadens förnämsta platser.

Vill man ock endast ställa sig på ekonomiens ståndpunkt, skall man, hvad förläggandet af riksdagshuset beträffar, icke komma i förlägenhet, ty här är så lyckligt bestäldt, att sparsamhet och estetik räcka hvarandra handen. Det finnes, som man vet, flere platser, som förordats, och jag vill nu här icke anställa någon jemförelse dem emellan. Men *en* plats finnes dock, der ett riksdagshus skall kunna med större fördel förläggas, så väl ur estetisk som ekonomisk synpunkt, och det är just densamma platsen, der hofstallmästaren velat hafva sitt residens, nemligen Artilleriplanen. Denna plats är, om man tänker sig de gamla byggnader och skul borttagna, som nu omgifva densamma, otvifvelaktigt en af de magnifikaste belägenheter för en monumental byggnad i hela Stockholm, och grundens beskaffenhet medgifver tillika att bygga billigt. Bland de kostnadsförslag, som uppgjorts af 1884 års byggnadskomité, är det, som har afseende på Artilleriplanen, *det billigaste*. Enligt detta kostnadsförslag skulle det icke behöfvas hälften af den summa, som blifvit för ändamålet reserverad. Man har visserligen sagt, att Artilleriplanen är allt för långt aflägsen, och jag undrar icke mycket derpå. Till och med mången stockholmare har ännu icke lärt sig att betrakta Östernalm annat än som en mycket aflägsen och förbisedd stadsdel. Men förhållandena hafva i det fallet förändrat sig och förändra sig

Ang. uppförande å Helgeandsholmen af nytt riksdagshus och nytt riksbankshus m. m.
(Forts.)

Ang. uppförande å Helgeandsholmen af nytt riksdagshus och nytt riksbankshus m. m.

dagligen mer och mer. Östermalm har under de senaste åren växt så till, att det icke lärer dröja länge förr än man med en viss rätt kan säga, såsom någon yttrat, att Östermalm det är Stockholm. Att nu såsom entré till en stor stadsdel, der, snart sagdt, dagligen det ena palatset reser sig efter det andra, vilja uppbygga ett stall, är väl, minst sagdt, ett besynnerligt förslag. För ett riksdagshus vore onekligen platsen, med denna stora stadsdel bakom sig, samt med en vacker utsigt och stadens blifvande förnämsta promenad framför sig, en fullt värdig belägenhet. Man har anmärkt, att riksdagshuset skulle komma att ligga allt för långt från embetsverken. Men man har i sjelfva verket temligen liten beröring med embetsverken, åtminstone ingen som kräfver omedelbar närhet. Någon så stor skyndsamhet kan väl icke i det fallet vara af nöden, att man icke kan tillräckligt hastigt erhålla de upplysningar man behöfver. Å en annan sida hafva en stor massa embetsmän sin bostad på Östermalm, likasom denna stadsdel erbjuder i öfverflöd både bostäder och öfriga bekvämligheter, som riksdagsmännen kunna behöfva.

(Forts.)

Hvad det kungliga stallet beträffar, vill jag icke yttra någon mening, endast så mycket vill jag tillåta mig säga, att om man, såsom det blifvit föreslaget, uppförde ett så kalladt vaktstall i slottets närhet — och därför finnas säkert lämpliga platser — kan jag icke inse, hvarför ej det större kungliga stallet skulle kunna läggas på temligen betydligt afstånd, vare sig på statens eller stadens mark, i alla händelser på så stort afstånd, att det icke behöfde komma i kollision med de berättigade anspråk, som Stockholms stad har att få behålla sina förnämsta platser för andra ändamål. Jag skulle icke vilja göra någon anmärkning, som ginge ut på att göra något intrång i de kungliga personernas bekvämlighet; men är det, såsom här, i sjelfva verket endast fråga om hofstallmästarens pretentioner, så tror jag att betänkligheterna kunna saklöst försvinna.

Men i allt detta hade jag så när glömt riksbanken. Vi veta likväl, att det är herrar bankofullmäktige, som jemte hofstallmästaren åtagit sig besväret att, om möjligt, förfula vår hufvudstad. Jag förstår icke inse något enda skäl, hvarför det skulle lända riksbanken till någon fördel att vara förlagd på Helgeandsholmen mer än på många andra ställen i hufvudstaden.

Visserligen finnes ett skäl, om man så vill, för bankens förläggande på Helgeandsholmen, nemligen den direkta utsigten till och det nära granskapet med cellfängelset, hvilket i våra dagar skulle kunna betraktas såsom en nyttig erinran för bankdirektörer och banktjenstemän i allmänhet; men om man icke alltför mycket håller på denna fördel, så tror jag att Stockholm har att erbjuda ganska många ställen, som fullkomligt kunde tillfredsställa riksbankens alla billiga fordringar. Ville Riksdagen lemna herrar bankofullmäktige handlingsfrihet i detta fall, är jag öfvertygad att de med sin affärskicklighet skulle inom 14 dagar hafva afgjort frågan om tjenlig banklokal, åtminstone tror jag icke att någon synnerlig svårighet

skulle i det fallet möta en enskild affärsman, som vore i besittning af de stora tillgångar riksbanken eger för ändamålet, dels i kontanta penningar, dels i de stora och värdefulla fastigheterna vid Jerntorget.

Min vördsamma hemställan vore sålunda nu till slut, att man alldeles skilde denna riksbankshusfråga från öfriga byggnadsfrågor och läte riksbanken sköta sig sjelf. Detta är det första. Hvad dernäst riksdagshuset beträffar, kan det mycket väl med de medel, som redan finnas, byggas på den plats jag nämnt eller på någon annan, som möjligen erbjuder lika fördelar, och dermed äro de två väsentligaste frågorna lösta. Uppföres byggnaden på Artilleriplanen, lärar, enligt kostnadsförslaget, ett betydande öfverskott uppstå. Min framställning går således ut på att skilja frågorna, låta detta vara detta, riksdagshus vara riksdagshuset, riksbanken vara riksbank, och stallet vara stall. Den sammanblandning, som man gjort af frågorna, gör att man icke kan bedöma någondera så som den bör bedömas. Men då nu intet förslag i annan rigtning föreligger och då utan tvifvel en ytterligare undersökning borde ske på sådan basis, som jag nämnt, tillåter jag mig nu blott yrka afslag på betänkan.

Det är visserligen sant — och det hafva vi hört upprepas från många håll — att vi icke heller nu få något riksdagshus, om vi icke antaga det framställda förslaget. Hvarför dröja? heter det. — Man blir naturligt nog otålig, när man länge hållit på med en sak, och man vill till hvad pris som helst få den afgjord. Men man bör ej glömma, att det mången gång kan vara vida farligare att i en sådan sinnesstämning förhastad sig i fråga om ett byggnadsföretag än i fråga till och med om en lagstiftnings- eller beskattningsfråga. En lagstiftnings- eller beskattningsåtgärd kan ändras lätt nog, om den befinnes otjenlig, och förlusten reduceras till den skada, som under ett eller annat år deraf uppstått, men uppför man en monumental byggnad på ett ställe, der den icke bör stå eller sådan den icke bör vara, så står den kvar, för sekler, vittnande om anläggningens felaktigheter.

Vidare anförde:

Herr Johansson i Stockholm: Jag skulle naturligtvis helst önskat, om jag i denna stund haft samma tycke som min värde vän, den siste talaren, så att jag hade kunnat ställa mig på hans sida och få röna samma välvilja som han rönte, medveten, som jag är, att jag i denna fråga talar så att säga för döfva öron. När man gerna vill hafva en sak, får man taga den sådan man kan få den samma, äfven om man kunde önska att man finge den bättre. Jag tillämpar denna sats på utskottets betänkande — till hvilket jag yrkar bifall — då utskottets ledamöter icke kunnat ena sig om något bättre. Jag skall motivera detta mitt yrkande med en förut-sättning, som har något tycke af en spådom.

Man må resonnera huru man helst vill, så är dock behofvet af ett nytt riksdags- och ett nytt riksbankshus en rent af oafvislig nöd-

Ang. uppförande
de å Helgeands-
holmen af nytt
riksdagshus
och nytt riks-
bankshus m. m.

(Forts.)

vändighet. Ja, det är så oafvisligt, att, om man blott vill iakttaga de allra nyttigaste och mest nödiga försigtighetsmått, de som afse skyddandet af landets representanters dyrbara helsa, landets och Riksdagens dyrbara egendom, Sveriges riksbanks dyrbara kapital, så, utan att taga hänsyn till hvad Riksdagens egen värdighet kräfer eller till hvad som må vara tilltalande för smaken, utan endast till praktiska hänsyn, får och kan det icke dröja länge, innan en byggnad för dessa institutioner kommer till stånd. Det har mycket tvistats om platsen för ifrågavarande byggnad. En del hafva ansett att Ridderholmen, någon del af Kungsträdgården eller teatertoniten skulle kunna vara en lämplig plats. Andra hafva åter igen hållit före att Skeppsholmen eller Artilleriplanen skulle vara lämpligare. Men, mine herrar, vi komma ändå alltid tillbaka till Helgeandsholmen såsom den lämpligaste. Och säga hvad man vill, så komma dessa byggnader slutligen nog att dit blifva förlagda. Det är endast en tidsfråga, när det skall ske, men dermed är förknippad den olägenheten, att ju längre det dröjer, ju dyrare blir det. När nu detta är min innerliga öfvertygelse, min fasta tro och innebörden af min uttalade så kallade spådom, så anser jag, huru isolerad jag än må stå, huru svag i bevisningen jag än må vara, att jag bör söka försvara utskottets och min åsigt.

Född och uppfödd på landet, har jag dock tillbragt mer än fyrtio år i Stockholm och alltid ansett denna holme såsom den enda plats, hvilken gått tillbaka från det nättopp drägliga till, såsom för närvarande är fallet, det rent af ruskiga, under det att Stockholm i alla andra delar af staden gått framåt på ett sätt, som varit rena motsatsen härtill, men ändå vet jag att största delen af hufvudstadens befolkning i fråga om Helgeandsholmen står på samma ståndpunkt som förut. Stockholmarne vilja icke att staten skall göra något för platsens iordningställande, och de vilja icke göra något sjelfva. Min ställning är således ganska brydsam, ty jag står ju och talar för en sak, som hufvudstaden icke önskar, och som denna kammare icke heller vill, och bildligt taladt, herr talman, kan man tala hufvudet af sig för mindre än så. Jag är också ganska bekymrad öfver att behöfva — stäld i valet emellan att hålla på min öfvertygelse eller att med min röst bidraga till att säga nej till Helgeandsholmens ordnande — riskera att förlora den lilla sympati jag hittills i Stockholm haft, men för öfvertygelsens kraf må dock alla betänkligheter vika.

I förevarande betänkande hafva fyra af kammarens ledamöter förenat sig som reservanter. Dessa, som hafva frågans öde i sin hand, hafva afgifvit en gemensam reservation. Den är, som var att vänta, kort och godt affattad. Men den hade kunnat vara ändå mera koncis. De hade blott behöft säga tre små ord, dessa herrar reservanter, nemligen: »vi vilja icke» — och namnen. Men nu hafva de sagt att kostnaderna äro öfverskådliga. Ja, det skola just de säga, desse gamle riksdagsveteraner från så väl statsutskottet som

bankoutskottet, som äro vana att med en lätthet och klarhet utan like öfverskåda mångdubbelt större summor än så. — De hafva dessutom den åsigten, att om man lägger riksbanken på en plats och riksdagshuset på en annan, så kunna byggnaderna mycket fortare blifva färdiga, än om de förläggas på Helgeandsholmen — och utan att beslut derom fattas vid innevarande riksdag. Det är väl möjligt detta, men det kommer väl ändå an på, vid hvilken riksdag detta beslut fattas, om ett år eller om ett eller annat årtionde här- efter; derom säga reservanterna ingenting. Det har desslikes sagts, att för denna riksdag vore Andra Kammaren vald med hänsyn till en särskild fråga, och att det då icke vore på sin plats att komma fram med denna stora byggnadsfråga. Detta skäl förebära de också. Men jag vill påpeka att reservanterna, med en kraft, insigt, förmåga och kunskap som är dem medfödd, just vid denna riksdag deltagit i besluten i hundratals andra frågor. Och ej längre sedan än i går, då diskussionen försiggick angående inskränkning i stadernas representationsrätt och minskning i stadsrepresentanternas antal, hörde jag ingen af dessa herrar reservanter säga, att den frågan — som ju också var en stor fråga — icke hade med denna Riksdags förhandlingar att göra.

Herr Dahns kraftiga och saftiga reservation skall jag för närvarande icke anse mig befogad att besvara.

Hvad nu angår sjelfva det kungliga stallet å ena sidan och de för riksdagshuset kostnadsfritt upplåtna tomterna å den andra, så skall jag icke söka utreda, huruvida det kan vara statens skyldighet att bekosta ett stall för de kungliga hästarne, om det gamla blir obrukbart eller skall förflyttas. Men det må nämnas, att jag för min del anser att Hans Maj:ts Konungen här vid lag ger mer än han får. Vidare skall jag icke inlåta mig på den saken. Jag skall ej heller, med hänsyn till de föreliggande många siffrorna, gå in på deras torra område, ty de finnas angifna dels i det digra komitébetänkandet, dels i Kongl. Maj:ts proposition, dels också i den något afvikande mening, som herr Tamm låtit åtfölja utskottets utlåtande. Så mycket må dock sägas till dem, som yrka afslag, därför att kostnadssumman icke är fix, därför att denna summa skulle i så väsentlig mån komma att överskrida de slutsummor, som nu äro angifna, att ingen af herrar reservanter lär minnas eller kunna framleta någon handling, der icke det ursprungliga kostnadsförslaget öfverskridits när och hvar helst staten uppträdt såsom byggherre. Och när icke ett så lyckligt förhållande förut existerat, är det väl antagligt, att det icke heller hädanefter kommer att inträffa. Men detta är väl icke så mycket att hvarken förvånas eller bekymras öfver. Icke att förvånas öfver, därför, att om denna byggnad kommer till stånd, blir den väl näst kongl. slottet den största byggnad, som staten hittills byggt för fredliga ändamål. Icke att bekymras så mycket öfver, därför att penningarne så väl för materialier som för arbetskrafter ju komma att cirkulera och stanna inom landet.

Ang. uppförande å Helgeandsholmen af nytt riksdagshus och nytt riksbankshus m. m.
(Forts.)

Ang. uppförande
de å Helgeands-
holmen af nytt
riksdagshus
och nytt riks-
bankshus m. m.

(Forts.)

Man har betonat, att riksdagshuset bör ligga nära intill embetsverken, och med hänsyn härtill kan väl ingen plats vara lämpligare än Helgeandsholmen. Man har vidare och med rätta framhållit, att, om riksdagshuset skall förläggas på norr till Artilleriplanen eller Skeppsholmen, skola de representanter, som gerna vilja bo billigt, antingen få längre väg att gå eller också få vidkännas dyrare hyror. Ty det är ett faktum, att i staden inom broarne och på söder äro hyrorna 25 à 50 procent billigare än på norr. Dessutom kommer det i de palatslika byggnader, som dels äro uppförda och dels komma att uppföras på Östermalm, att blifva smått om passande lägenheter, så vida man icke vill bo 4 eller 5 trappor upp, hvilket alltid blir besvärligt, i synnerhet för dem, som eljest i sina egna hem äro vana att bo på nedra bottnen eller högst en trappa upp.

Vidare har man sagt, att denna byggnad på Helgeandsholmen blott och bart skulle hafva till ändamål att försköna Stockholm; och detta skulle landsbygdens representanter icke vilja vara med om. Det kan ju möjligen vara en eller annan, som drifves af ett sådant motiv för sitt afstyrkande. Men fast otroligt är det väl, att de fleste af motståndarne till förslaget skulle ledas af detta motiv. Hvarifrån en sådan stämning, en dylik ovilja eller motvilja mot Stockholm skulle komma från allas deras sida, hvilka helt visst icke hafva att klaga öfver bristande välvilja under den tid de fjerran från sina hem vistas i hufvudstaden såsom riksdagsmän, kan jag icke fatta.

Man har å andra sidan sagt, att om denna byggnad kommer till stånd, skall han blifva en vanprydnad så väl för Helgeandsholmen som för Stockholm. Slottet skall skymmas bort af riksdagshuset, och riksdagshuset skall tryckas ned af slottet. Så olika kunna meningarna vara. För min del hyser jag ingen farhåga för någotdera. Man har vidare sagt, att om dessa byggnader komma att förläggas på Helgeandsholmen, skall Stockholm mista en stor och välbehöflig promenadplats, förlora en hänförande utsigt, till och med utsättas för vådor i sanitärt hänseende. Jag tillåter mig att invända, att hvad promenadplatsen angår, så blefve den icke större än Gustaf Adolfs torg; och hvad den sanitära synpunkten beträffar, så har Stockholm vida både större och flere öppna platser än någon annan hufvudstad i hela Europa; och hvad slutligen den hänförande utsigten vidkommer, så är denna utsigt ojemförligt vackrast och störst just sådan den nu ter sig från Norrbro, och *den* blir oss genom Helgeandsholmens bebyggande icke beröfvad.

Men om nu min spådom skulle slå fel, om riksdagshuset icke kommer att förläggas på Helgeandsholmen, utan om denna holme efter ett eller annat århundrade kommer att afrödjas och förvandlas till öppen plats — hvad är det då man kommer att få se mera än man nu ser? Till att börja med, så länge det gamla myntet eller nuvarande kanslihuset står kvar, dess utan fönster breda vägg och dernäst cellfängelset, hvilket väl icke heller erbjuder någon behaglig anblick. Vidare Vasabron, Strömsborg och

badinrättningen, hvilka nästan alldeles förtaga utsigten till den större Mälarefjärden. Hvad det sanitära beträffar, kan väl icke förnekas att de fläktar, som vid vissa vindar och under vissa årstider draga fram öfver Norrbro, snarare äro att anse såsom det sanitäras uotsats. På tal om de många öppna platser och det myckna vatten, som på alla håll finnas i Stockholm i förhållande till andra hufvudstäder, har visserligen Berlin sin Spree, Hamburg och Dresden sin Elbe, Prag sin Moldau, Wien och Pest sin Donau, med öknamnet »den blå», Petersburg sin Nawa, London sin Thames, Paris sin Seine, Florens sin Arno och Rom sin Tiber; men hvad äro väl alla dessa gytje- och lervällingar emot de stora, friska och klara vattenspeglar, hvori Mälarestaden får skåda sin bild och deri äfven ett blifvande riksdags- och riksbankshus skulle få skåda sin, om det förlades på Helgeandsholmen.

Jag har vidare tillåtit mig framhålla, att man genom att nu bifalla den föreslagna byggnaden skulle spara så väl helsa som kapital, och har någonsin ett verkligt och beaktansvärdt behof af ett nytt riksdagshus gjort sig gällande, måtte det väl hafva varit under innevarande riksdag. Jag vet detta bäst, som haft att göra med den så kallade blåsaren och ventilationen härstädes. Ena stunden en af is konstlad luft, så kall att man riskerat att förkyla sig, andra stunden en hetta så intensiv, att man hållit på att qväfvas, för att nu icke tala om den rådande trängseln, som varit sådan, att man haft svårt att komma förbi hvarandra, och som helt säkert skall blifva känbar, äfven om Stockholm och Göteborg med flere städer skulle få göra inskränkning i representantantalet. Hvad riksbanken beträffar, skall jag icke tillåta mig att tala om densamma, derför att den är otidsenlig gent emot alla andra större banklokaler i riket, icke heller derför att den med sina långa korridorer och dystra hvalfgångar närmast är att likna vid ett kloster och i sjelfva verket endast är en enda stor labyrint, der allmänheten, om den också besöker densamma hvarje dag, behöfver årtal för att reda sig uti och reda sig utur. Jag vill deremot särskildt framhålla, att bankens lokaler äro så låga och trånga, att dess tjänstemän och synnerligast de, som skola vistas i källarlokalerna, det är i vexlingskassorna, oupphörligt ådraga sig ohelsa och derför tidt och ofta måste ombytas. Det nuvarande bankhusets dåliga grund och ytterst eldfarliga beskaffenhet kan endast genom en nybyggnad hjälpas. Denna eldfara är så stor, att de af bankens tjänstemän, som längst varit der anstälde och derför bäst känna till densamma, icke våga i hela dess vidd låta komma till allmänhetens kännedom de berättigade farhågor de i detta hänseende hysa. Om nu denna riksbank skall flyttas, anser jag att någon centralare och lämpligare plats för densamma icke gerna kan finnas än just Helgeandsholmen. Tänker jag på den föreslagna byggnadskomplexen, får jag säga att den alls icke är afskräckande, och kostnaden blir också vida billigare,

Ang. uppförande å Helgeandsholmen af nytt riksdagshus och nytt riksbankshus m. m.

(Forts.)

Ang. uppförande å Helgeandsholmen af nytt riksdagshus och nytt riksbankshus m. m.

om en sammanbyggnad sker, än om husen byggas hvar för sig och på olika ställen.

Jag har från en del landtrepresentanter hört betonas, att stämningen i landet icke skulle blifva den bästa, i händelse de vände hem från sitt riksdagsarbete utan att för sina kommittenter i den

(Forts.)

betryckta landsbygden hafva något annat att förtälja, om hvad de utträttat, än att de varit med om att besluta uppförandet af ett palatslikt, lyxartadt, större hus, hvori de sjelfva och Sveriges riksbank skulle inrymmas. Nog kan man få stämningen i landet sådan, om man vill, det betviflar jag visst icke, men jag hade tänkt mig, att de penningar, som redan blifvit afsatta till ett sådant byggnadsföretag, icke skulle få användas för annat ändamål. Jag hade vidare trott, att det vore bättre att företaga arbetet nu, då arbetsmaterial och arbetslöner äro billiga, och att arbetet kunde bedrivas under 4 eller 5 år med en arbetsstyrka af flere hundra man om dagen, utan att statsverket under den tiden skulle behöfva tillskjuta ett enda öre. Under en sådan tid hade jag snarare trott, att opinionen i landet skulle blifva stämd mera till fördel än till nackdel för företaget, helst om man besinnar, att det är svenske arbetare, landets egna söner, som få förrätta arbetet, ja, än mer, just landsortens krafter, som dertill komma att anlitas, ty jag får säga herrarne, att hvad Stockholm angår, fostras dess infödingar hvarken till grundgräfvare, grundläggare, stenhuggare, murare eller hvad annat grofarbete det vara må. Det är ju dessutom ganska vanligt under tider, då nöden är svår och arbetslösheten stor, att myndigheterna, utan att på förhand hafva några medel afsatta, företaga arbeten och anskaffa penningar dertill genom lån, blott för att kunna skaffa arbete och bröd åt dem som deraf äro i behof. Och nu tycker jag att vi hafva dubbelt skäl att så handla, ty vi hafva penningar i statskassan, och arbetslöshet är rådande. Den ifrågasatta byggnaden är af nöden, och godt är det ju att kunna med arbete fästa vid hemmet de starkaste armarne och de bästa krafterna.

Herr talman! Med hvad jag nu anfört vet jag mycket väl, att jag icke lyckats inom denna kammare förvärfva en enda röst för min åsigt, ty frågans öde är nog på förhand afgjort. Min öfvertygelse är emellertid, att hvarken staten eller staden skall vinna på att frågan faller, och jag hoppas för min del att jag icke gjort totalförlust i fråga om kammarens välvilja derför att jag uppträdt för förslaget.

Herr Redelius: Det påstås hafva händt någon gång, att en talare uppträdt och bemödat sig hindra en frågas framgång, men genom sitt uppträdande endast förvärfvat röster för densamma. Jag tror mig veta, att sådant tilldragit sig en eller annan gång här i kammaren, och med fara att det nu skall upprepas, vågar jag likväl försöket att tala emot uppförandet af ifrågavarande byggnad på Helgeandsholmen. Härvid kan jag äfven tillägga hvad en före-

gående talare nämnde (jag ber dock icke om öfverseende för det jag talar emot andras åsichter) att jag vet, det jag riskerar förlora något af den bevågenhet från visst håll, som kanske eljest kommit mig till del.

Jag är emot förslaget, först och främst på grund af de stora kostnaderna. Under en tid, då tiotusental af landsbygdens befolkning kämpa en förtviflad kamp för tillvaron, har jag icke hjerta att rösta för en så stor statsutgift som den ifrågavarande och derigenom om än indirekt lägga sten på börda, då jag icke kan, som jag ville, lätta bördan. Härvid ber jag få tillägga ett ord med anledning af en föregående talares ord om hänsyn till kommittenterna. Jag fäster vid dem icke ett sådant afseende, att jag skulle tala mot min öfvertygelse, utan jag säger fritt ut min mening, och gillas den icke af mina valmän, få de välja en annan representant i mitt ställe. Jag har mina kommittenters mandat, men öfvertygelsen, den har jag för mig sjelf. Detta om detta. Således är det icke för att göra mig behaglig som jag talar emot föreliggande förslag. Det kan lika lätt verka motsatsen. Detta föreliggande förslag är dessutom så inveckladt, så många olika saker äro deri hopkopplade, att jag lika med den förste talaren anser att hvar sak borde tagits för sig. Jag instämmer visserligen i den näst föregående talarens yttrande, att vi väl behöfva bättre riksdags- och riksbankshus; men låt då, såsom ock förut nämnts, bankofullmäktige få om hand *bankens hus* och erhålla fullmakt att låta uppföra ett nytt på bankens bekostnad. Hvad beträffar *riksdagshuset*, så finner jag det ganska möjligt att taga upp den gamla frågan om tillbyggnad och ändringar på det vi hafva. Ett annat också redan framställt förslag är att på Artilleriplanen förlägga byggnaden, och om jag ej missminner mig, uttalade sig den för ändamålet tillsatta komitén i sådan rigtning. Genomförandet af någotdera af nämnda förslag skulle ställa sig mycket billigare. Ehuru mycket, mycket mer vore att härom säga, skall jag icke längre upptaga kammarens tid utan inskränker mig till att yrka afslag å förslaget.

Chefen för kongl. finansdepartementet, herr statsrådet friherre Tamm: Den fråga som nu föreligger borde vara egentligen och uteslutande en Riksdagens egen angelägenhet, då det gäller att ombygga de hus, som Riksdagen sjelf disponerar, dels för egen räkning och dels för de under Riksdagen lydande verks; och den medverkan, som från Kongl. Maj:ts sida kan erfordras, torde hufvudsakligen bestå i att utreda, huru för ändamålet kunna disponeras de tomter, som äro till Kongl. Maj:ts disposition upplättna. Dessutom torde tillkomma Kongl. Maj:t så pass mycken medverkan i ärendet, att, då embetsverkens utlåtande eller bidrag till kostnadernas uppskattning erfordras, lemna dem befallning att biträda Riksdagen med de upplysningar de kunna lemna.

Då behovet af nytt hus för Riksdagen och riksbanken är all-

Ang. uppförande
de å Helgeands-
holmen af nytt
riksdagshus
och nytt riksbankshus
m. m.

(Forts.)

Ang. uppförande
de å Helgeands-
holmen af nytt
riksdagshus
och nytt riks-
bankshus m. m.

(Forts.)

deles tydligt och klart, och då Riksdagen vid åtskilliga tillfällen under många år derom har blifvit fullt ense, ehuru Riksdagen icke kunnat komma till tillfredsställande resultat angående sättet huru dessa behof skola tillgodoses, har det syntts Kongl. Maj:t i sin ordning att efter de komitéarbeten, som förevarit, framlägga för Riksdagen resultatet af dessa komitéers verksamhet. Dessutom lär det vara nödvändigt att under en tid, som icke är aflägsen, alldeles bestämdt fatta beslut derom, huruvida husen och tomterna å Helgeandsholmen böra användas eller icke, enär nämnda hus kräfvat en snar reparation och efter en sådan åtkomsten af husen och tomterna, hvarpå de ligga, blifver dyrare — om de ens kunna åtkommas. Hufvudföremålet för Riksdagens beslut lär det alltså vara att alldeles bestämdt uttala sig för huruvida Riksdagen önskar nu eller inom den närmaste framtiden disponera Helgeandsholmen för anläggning af riksdags- och riksbankshus. Sker icke detta, torde Riksdagen finna naturligt, att tomterna å Helgeandsholmen för annat ändamål användas.

Då jag tillåtit mig begära ordet i denna fråga och då man fäst en särdeles stor vikt vid de kostnader, byggnadsarbetena skulle medföra, tillåter jag mig att angående dessa kostnader anföra något.

De af den senaste komitéen beräknade kostnader för grundläggning af byggnadsplatsen hafva i Kongl. Maj:ts proposition upptagits. Denna komité använde de skickligaste personer den kunde få till sitt förfogande. Dessa personer uppgjorde beräkningar, komitéen lät dessa sedan undergå granskning af för sådant ändamål särskildt lämpliga personer, bland andra en som alltid granskar af komitéer uppgjorda byggnadsförslag, för så vidt de förekomma i Stockholm. Således föreställer jag mig att man icke behöfver hysa några farhågor att dessa kostnadssummor, hvilka blifvit uppgjorda under en tid då priset på materialier och arbetskraft varit högre, icke skulle vara tillräckliga nu, sedan priset sjunkit.

Hvad beträffar kostnaden för sjelfva huset, hafva en senare tids beräkningar blifvit lagda till grund; de gjordes förlidet år, och hafva de, som dermed varit sysselsatte, antagit kostnaden till 50 öre kubikfoten. Men under det att den såsom erforderlig vanligen uppgifna arealen utgör 72,000 qvadratfot, har man vid beräkning af kostnaderna för så väl grunden som sjelfva huset utgått från antagandet af en qvadratyta af 83,500 fot. Deraf följer alldeles icke att huset bör byggas på den större arealen, utan jag nämner detta endast för att visa, att den beräknade kostnaden för den större arealen med säkerhet bör vara tillräcklig, om huset bygges på den mindre arealen. Skilnaden i kubikmassa mellan ett hus, som är beläget på en areal af 83,500 qvadratfot och ett på en qvadratyta af 72,000 fot, gör 805,000 kubikfot, hvilket, efter det antagna priset af 50 öre pr kubikfot, motsvarar 400,000 kronor i rundt tal.

Då några talare, hvilka särskildt yttrat sin förskräckelse för

kostnaden och det oaktadt varit emot att bygga tillsammans riksdags- och riksbankshus, tillåter jag mig erinra om de uppgifter, som i detta afseende återfinnas i den kongl. propositionen, att nemligen en högst betydlig besparing skulle på detta sätt uppkomma. Öli- *Ang. uppförande å Helgeands- holmen af nytt riksdagshus och nytt riksbankshus m. m.*
genheterna af att sammanföra riksdags- och bankhus synas mig icke vara stora. Riksbanken får särskildt tillfälle att för förvarande af sina dyrbarheter kunna begagna de källare, som ligga under Riksdagens hus; och om i en framtid behof af större utrymme för Riksdagen och dess underlydande verk skulle yppa sig, så kan, utan rubbning af den monumentala byggnadens yttre, Riksdagen utvidga sig och möjligen skaffa en annan lokal åt riksbanken.

(Forts.)

Man har mycket talat om de tryckta tiderna och att man bör väl se sig före att icke under sådana tider ådraga statsverket nya eller ökade utgifter. Men en talare på stockholmsbanken har redan visat, att så icke skulle för närvarande blifva förhållandet.

De medel, som åtminstone under den närmaste framtiden skulle dertill användas, äro ju redan tillgängliga, men så länge de finnas i riksgäldskontoret eller riksbanken, liggande och väntande på att blifva använda för sitt dermed afsedda ändamål, lära de icke göra den nytta, som ett under tryckta tider utsläppt kapital skulle åstadkomma genom att skaffa arbete åt de många sysslolösa verkstäder, industriidkare och arbetare, som behöfva dylikt understöd. Det har många gånger förut blifvit påvisadt, att arbetsbrist är det hufvudsakligaste skälet till att så stor nöd uppstått. Här finnes nu tillfälle att afhjelpa denna nöd, och jag föreställer mig att äfven detta borde vara ett skäl för Riksdagen att nu besluta riksdags- och riksbankshusets uppförande.

Det har dessutom här i Sverige under gångna tider icke sakens exempel på, att man just under sådana tryckta tider för statens räkning låtit utföra särdeles storartade byggnadsföretag. Så uppfördes Stockholms slott under en tid, då Sverige led af ett sådant stort betryck. Icke stort mindre var nöden, då det för Sverige storartade arbete utfördes, som kallas Göta kanal.

Dessa båda företag hade stora svårigheter att kämpa med, och det är möjligt att riksdagshuset skulle få så äfven, men den lyckliga inverkan ett så stort företags början och fullbordande skulle medföra måste vi i så fall äfven få bevittna.

Med anledning af hvad jag i början af mitt anförande nämnde, nemligen att det icke synes lämpligt, att Kongl. Maj:t särdeles mycket deltagar i Riksdagens förhandlingar och beslut angående valet af plats för byggnaden, tillåter jag mig icke derom vidare yttra mig, men det får jag säga, att Riksdagen torde finna det helt naturligt, att Kongl. Maj:t ansett skäligt att nu, sedan ärendet vunnit sin behöfliga utredning, framlägga förslag härom till Riksdagen, på det att den måtte komma i tillfälle fatta det beslut, hvar till den finner omständigheterna kunna föranleda.

Ang. uppförande
de å Helgeands-
holmen af nytt
riksdagshus
och nytt riks-
bankshus m. m. detta.

Herr Petersson i Runtorp: Det är för mig ett stort nöje att kunna instämma med den ärade talare på stockholmsbänken, som först yttrade sig i denna fråga. Jag skall derföre också fatta mig så kort som möjligt och tror att kammaren äfven helst ser detta.

(Forts.)

Den värde talaren nämnde i början af sitt anförande, att hvad som enligt hans mening gjort det svårt för denna fråga att få sin lösning var, att man föreslagit en sammanbyggnad af riksdags- och riksbankshus äfvensom riksgäldskontor och justitieombudsmans-expedition. Jag vill återupprepa detsamma, ty jag tror äfven att denna sammankoppling betydligt invecklat och försvårat saken och att man vida lättare skulle hafva kommit till rätta dermed, om hvarje byggnad fått ske för sig.

Jag har äfven en annan anmärkning att göra emot sammanbyggnaden, hvilken jag icke hört någon här förut påpeka. Jag tror nemligen att det är i högsta grad oklokt att sammanföra så många och viktiga institutioner under ett och samma tak, som riksdagshus, riksbank, riksgäldskontor, äfven om man vill bereda dem en sådan plats som på Helgeandsholmen. Huru kringfluten af vatten denna holme än är, kan ju en olycka lätt inträffa genom åskeld eller på annat sätt, och då torde det icke vara lämpligt att på ett ställe sammanföra för staten så viktiga och dyrbara byggnader och institutioner.

Man har vidare talat om de med denna byggnad förenade kostnaderna, och äfven jag skall yttra några ord derom. Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet har sökt göra troligt, att dessa kostnader icke skulle blifva så afskräckande. Man har stält upp några sifferberäkningar, som man skulle hafva att hålla sig till, men det vill synas mig, som om man dervid skulle hafva uraktlätit att taga med i räkningen en del ganska viktiga faktorer. Man har sålunda glömt att säga hvad de tomter äro värda, som man skall använda, och det lärer väl blifva ganska stora summor. Om man, såsom den förste talaren nämnde, skall lägga hofstallet på Artilleriplanen, så är detta genast en värdefull tomt. Vidare är det andra kostnader, som icke alls blifvit nämnda eller åtminstone endast i förbigående. Så har man talat om att man skulle få lösa tomterna der bazaren nu står för 250,000 kronor, men jag är öfvertygad om att de skola kosta mycket mera. På samma sätt har man icke heller beräknat hvad bron skulle kosta, som enligt förslaget skulle träffa vestra delen af huset och gå öfver strömmen ifrån Mynttorget till Drottninggatan. Äfven andra olägenheter tillkomma vid detta förslag. Så till exempel vet man icke hvar vaktstallet skulle förläggas och hvad tomten skulle komma att kosta. Helt säkert skulle kostnaderna stiga till flera millioner mera än man beräknat, det är min fulla öfvertygelse.

Då man för åtskilliga år sedan lockade Riksdagen att bygga nationalmuseum, lofvade man att det endast skulle kosta en jem-

förelsevis liten summa, en million eller så, jag mins icke rätt, men då byggnaden blef färdig, kostade den ungefär dubbelt.

Jag fruktar att förhållandet här skulle blifva enahanda, så att i stället för de beräknade 6,000,000 skulle riksdagshuset med ty åtföljande kostnader helt säkert gå till 10 eller 12 millioner.

Äfven en annan olägenhet är förenad med byggnadens förläggande på Helgeandsholmen, nemligen att staten derigenom kan komma att få att skaffa med egarne af Mälarestränderna, då kajerna förut icke visat sig synnerligen stadiga, och öfversvämmingar genom deras rasande lätt kunna uppstå. Detta är också en olägenhet, man har att taga i betraktande.

För min del får jag säga, att jag tycker Helgeandsholmen vara jemt den sämsta plats man kunnat uppleta för en dylik byggnad.

Den, tycker jag, kan vara som den är, och jag skulle när som helst vara beredd att skänka Stockholm Helgeandsholmen. Och så säger statsrådet vidare, att man genom bifall till förslaget skulle skaffa arbetarne här i staden arbetsförtjenst. Ja, visserligen, men de hafva ju sysselsättning vid kasernbyggnaden, och kunna vi bygga så mycket i framtiden, som vi göra för närvarande, då är det sannerligen ingen nöd för arbetaren. Vi bygga kyrkor och kaserner och nedlägga betydligt på allmänna byggnader, så att arbetarne hafva föga skäl att klaga.

Min öfvertygelse är dessutom, att riksbanken borde skiljas från byggnadsfrågan, och hvad riksgäldskontoret beträffar, har detta redan en förträfflig byggnad. Det blefve då endast Riksdagen och riksbanken, som hade att yttra sig för nybyggnad eller ombyggnad. Men vi skola i alla händelser skilja frågorna åt och komma öfverens om, att Helgeandsholmen icke bör blifva platsen hvarken för Riksdagens eller riksbankens byggnad. Vi hafva en mängd andra platser att välja på. Finge jag min vilja fram, så skulle kongl. teatern förläggas till Helgeandsholmen och vi bebygga dess nuvarande tomt, derest riksdagshuset skall förläggas till annan plats än den nuvarande, som har många fördelar emot alla de föreslagna. Jag beklagar för öfrigt, att denna fråga kommer fram vid denna riksdag, och att den kommer så sent fram. Jag får på det högsta beklaga det med den sammansättning, som Riksdagen nu har. Jag yrkar afslag.

Herr Lyttkens: Då nu en af utskottets medlemmar, som tagit dess utlåtande i försvar, sysselsätter sig med oss stackars reservanter och med sin förmåga af satir och skaldskap kastar sig öfver våra stackars reservationer och säger, att den icke innehåller mer och att vi icke hade behöft yttra mer än: »vi vilja icke», och då han tillägger oss sådana motiv som att det endast skulle vara afvoghet mot Stockholm, som gjort det vi reserverat oss, så frågar jag: hur vet han det? eller hvad anledning hafva vi gifvit till ett sådant antagande som detta. Med skaldens vanliga öfverlägsna förmåga

Ang. uppförande å Helgeandsholmen af nytt riksdagshus och nytt riksbankshus m. m.

(Forts.)

Ang. uppförande å Helgeandsholmen af nytt riksdagshus och nytt riksbankshus m. m. framlade han ett så briljant försvar för denna sak, att jag icke kan eller vill täfla med honom, utan ber att få hålla mig på den enkla prosans område. Men jag kan icke underlåta att fästa mig vid ett af hans yttranden, att kostnaderna icke spelade den ringaste roll, ty penningarne stannade inom landet. Detta är alldeles detsamma som

(Forts.)

en annan skald yttrade i fråga om inbördes krig att de äro de bästa, ty vid dem stanna pengarne i landet. Jag finner att här vid lag utöfva äfven de stora summorna ett högst väsentligt inflytande åtminstone på mitt omdöme om saken. Bland annat förklarade han också, att landtbefolkningen skulle hafva en så stor fördel af byggnadsföretaget genom att få utföra grofarbetet. Stockholmarne vore naturligtvis alldeles för förnäma för sådant. Ja, det är nog möjligt, men nog kunde det hända, att äfven en och annan stockholmare kunde hafva nytta af detta företag, om ock ej så mycket på så kalladt grofarbete. Om detta vill jag emellertid icke tvista med honom; men då han säger, att, om detta förslag komme till utförande, det skulle allra fortast åstadkomma att vi för Riksdagen och riksbanken erhöle bättre lokaler, så tror jag, att han misstager sig, ty först skulle man naturligtvis bygga nya stallet, sedan riva husen på Helgeandsholmen samt planera holmen och först derefter börja bygga riksdags- och bankhus. På det sättet går det så lång tid om, att vi kunde på annan plats hinna bygga ett riksdagshus och få det färdigt, innan stallet ens blefve i ordning, och platsen ledig för riksdagshusets byggnad.

Men det var icke egentligen för att bemöta honom, som jag begärde ordet, utan för att yttra mig om sjelfva förslaget. Jag får verkligen säga, att jag aldrig sett något förslag i sina detaljer så litet utredt och så föga bestämda kostnadssummor uppgifna för ett så stort företag som detta. Till en början hafva vi bazaren. Kongl. Maj:t säger, efter att hafva redogjort för kontrakten med innehafvarne, att, om Helgeandsholmen skulle göras till en öppen plats, så skulle de få nöja sig med något öfver 100,000 kronor i lösen. Om nu emellertid holmen bebygges, så torde väl frågan komma att afgöras genom expropriation. Då säger Kongl. Maj:t, att komiterade förklarade att man skulle kunna beräkna kostnaden till 250,000 kronor, men att detta kommer att framdeles underkastas pröfning, alltså mycket obestämdt om det stannar vid denna summa, och sedan hafva dessa 250,000 kronor läst sig fast i uppfattningen, så att så väl utskottet som författaren till öppna brevet till riksdagsmännen förklarat, att detta skulle vara »högst» den summa, som bazaren skulle komma att kosta i inköp. Men tro herrarne verkligen, att detta bolag skulle nöja sig härmed, ett bolag, som, enligt hvad en på Stockholms börs mycket ansedd person för några år sedan i bankoutskottet uppgifvit, lemnat 1,500 kronor i utdelning på hvarje aktie, ehuru på sista tiden, sedan hyrorna fallit, endast 1,200 kronor lära utdelas per aktie, och då aktiernas antal är 25, gör detta en summa af 30,000 kronor per år. Tror någon att bolaget skulle skänka

bort sin besittningsrätt för detta pris, då den inbringar 30,000 kronor om året. Jag tviflar derpå, och Kongl. Maj:t har icke sagt annat, än att detta skulle komma att bero på framtida pröfning. Ja, och då blir det staten som får betala. En af reservanterna föreslog, att man borde gå en medelväg. Vi skulle nemligen blott betala 50,000 kronor för att bryta en gata tvärs igenom bazaren. Men detta tviflar jag aktieegarne gå in på, då byggnaden derigenom bliver aldeles bortskämd. Och så hafva vi de tomter, på hvilka det nya hofstallet är föreslaget att uppbyggas. Det är förespegladt att en del af dessa, nemligen de som äro i enskild mans ego, skulle kunna erhållas för en obetydlig kostnad; men den del af dessa tomter, som äro i enskild persons ego, äro ytterst inbringande och högst värderika, och någon expropriation lär ej kunna ifrågakomma, ty man har icke rätt att exproprierä en enskild mans tomt för att derå bygga ett stall. Då blefve det öfverenskommelse, och jag tror icke att egaren af en sådan tomt då skulle låta sig nöja med någon liten summa, helst om beslutet att ovilkorligen inköpa den redan af Riksdagen är fattadt.

Vi hafva icke heller någon beräkning öfver sjelfva byggnaden eller några ritningar öfver den. En sakkunnig person har väl sagt, att den skulle möjligen kunna uppföras för 50 öre kubikfoten. Ja, det kan nog vara möjligt, men hvem vet, när vi får ritning och kostnadsförslag, hur det då gestaltar sig med kostnaden. För min del kan jag icke med den ärade talaren på stockholmsbänken med lätthet halka öfver sådana summor, helst som jag icke känner ens närmelsevis hur stora de blifva, och endast säga att det gör ingenting, då penningarne i alla fall stanna inom landet. Då jag vet, att dessa penningar skola tagas ur de skattdragandes fickor för att läggas ned på dessa företag, får man allt bekymra sig litet om hur stora kostnaderna slutligen blifva.

Det har anförts, att man just nu borde börja dessa stora företag, så att de för ändamålet samlade medlen icke skola ligga inlästa i riksbankens och riksgäldskontorets kassahalf. Jag tror icke, att de ligga inlästa. Riksgäldskontoret har mycket penningar utlånta, och dess ställning är sådan, att fullmäktige nu uppsäga betydliga belopp, hvilket nog kännes på de håll, der inbetalningarna skola göras. Jag tror således icke, att, äfven om dessa företag nu påbörjades, penningarne därför skulle komma ut i den allmänna rörelsen mer än nu, men deremot skulle en hel del penningar komma att tagas från de skattdragande och således tagas ur deras rörelse. För öfrigt äro redan nu så många stora allmänna företag i gång t. ex. kasernbyggnadsarbetet, att varsamhet härutinnan kan vara af nöden.

Man har slutligen sagt att det betryck, som för närvarande råder i landet, icke kunde hafva något inflytande på denna fråga. Jag har just i dessa dagar varit på en resa inom åtskilliga delar af landet och kan säga herrarne, hurudan ställningen är. I Mälardalen

Ang. uppförande å Helgeandsholmen af nytt riksdagshus och nytt riksbankshus m. m
(Forts.)

Ang. uppförande
de å Helgeands-
holmen af nytt
riksdagshus
och nytt riks-
bankshus m. m.

(Forts.)

är mer än hälften af råggrödan bortfrusen och i vestra Sverige såg jag redan nu råg aftagen och skyl vid skyl, i hvilken blott halmen fans och ej någon kärna. I Småland voro ängarne alldeles svarta och klöfvern var röd i bladen i stället för i blomman. När vi stå inför ett sådant år, om hvilket med full säkerhet kan sägas, att, äfven om vår herre hädanefter skulle gifva oss så gynsam väderlek som möjligt, det icke skall gifva ens en medelmåttig skörd, kan det då vara rätt att fordra penningar till så dyra företag som ifrågavarande? Kunna vi då komma hem och säga våra kommittenter, att vi hafva icke kunnat lindra skatterna, men användt dessa penningar icke blott för en dyrbar byggnad åt riksdagsmännen, utan äfven till ett stall. Jag har för mycken kärlek och vördnad för Konungens person för att vilja hafva det kring i landet, att vi användt en och en half million för byggandet af ett hofstall. Det är visserligen sant att de tomter, som skulle lemnas i ersättning, äro mycket värda, men jag tror dock, att folket har den föreställningen, att en sådan byggnad bör kunna åstadkommas för ett mycket mindre belopp. Jag är för min del alldeles öfvertygad om, att åtskilliga inskränkningar skulle kunna göras, och att summan derigenom skulle kunna nedbringas rätt betydligt. Då jag emellertid icke kan öfverskåda alla de kostnader, som ifrågavarande företag skulle komma att medföra, kommer jag att yrka afslag. Det är visserligen sant, att Riksdagens lokaler för närvarande äro svåra på mångahanda sätt, men hade vi icke haft i perspektiv, att ett ändamålsenligt riksdagshus för icke allt för stora kostnader skulle kunna uppföras på Helgeandsholmen, och hade icke förespeglningar i sådant afseende gjorts oss, så hade åtgärder kunnat vidtagas för att förbättra det nuvarande riksdagshuset. Man hade endast behöft ändra luftvexlingen, hvilket kunnat ske för en obetydlig kostnad, och anskaffa en tillräckligt stor sessionssal för Andra Kammaren, hvarefter Andra Kammarens nuvarande sessionssal kunnat öfverlemnas till Första Kammaren; flera lokaler inom byggnaden kunde göras tillgängliga för Riksdagens behof. Man skulle kunna hafva nöjt sig med dessa förändringar, och kostnaderna här för skulle icke ens hafva gått upp till så mycket som ett års ränta på det belopp, som nu blifvit ifrågasatt att användas till uppförande af ett nytt riksdagshus. Man har sagt att det icke vore skäl att offra några penningar vidare på detta ruckel. Jag tror dock att det kan vara skäl att göra det, ty man kan räkna ut att det skall gå en hel del år om, innan det nya riksdagshuset blifver färdigt, äfven om vi gå in på att förlägga det till Helgeandsholmen. Jag kan icke beräkna, huru många år detta arbete skall taga, men har hört uppgifvas, att det ej skulle kunna vara färdigt förr än om 9 år. Det är en ganska lång tid, under hvilken åtskilligt kunde göras för att förbättra det nuvarande riksdagshuset, och arbetet kunde göras så, att penningar ej vore alldeles bortkastade.

Hvad riksbanken beträffar, så medgifver jag att dess lokaler äro i många afseenden bristfälliga; men jag anser att riksbanken kan

byggas om på sin nuvarande plats. Den har ett utmärkt läge, der den nu ligger, helst som afdelningskontoret på norr uppfyller behöfvat i denna stadsdel. För den, som vill låna penningar, är afståndet icke så långt att han icke gerna går dit. Vi behöfva derför icke frukta att riksbanken icke får låna ut sina penningar.

Oaktadt jag icke eger talarens på stockholmsbänken förmåga att framställa bilder, vill jag dock försöka att visa en liten bild af Helgeandsholmen, sådan den skulle komma att taga sig ut, derest den nu föreslagna byggnadsplanen blefve utförd. Vi se det kongl. slottet. Vid dess fot ligger svenska folkets representanters hus, underdånigt såsom det bör vara, och bakom ligger Sveriges nationalbank, som en sorts baksida, som kanske icke ens kan få en egen ingång. Det är en ställning, som enligt min tanke icke är precis så vacker, och jag kan icke se något poetiskt deri. Den tilltalar hvarken mitt skönhetssinne eller min politiska uppfattning.

Det är ännu en sida af denna fråga, som är egendomlig, och det är Stockholms stads förhållande till densamma. Jag kan försäkra den ärade talaren på stockholmsbänken, att jag icke hyser den ringaste afvoghet mot Stockholm, utan tvärt om har en stor förkärlek för denna af naturen så rikt lottade stad med sina skönheter och sin godmodiga, hjertliga och vänliga befolkning. Men detta hindrar icke, att jag anser det vara mycket egendomligt att Stockholms stadsfullmäktige nu neka att lemna något bidrag till Helgeandsholmens ordnande, oaktadt de förut lofvat att göra det. Jag tror att Stockholm bör sköta sin försköning sjelf, och landets representanter det som dem tillhör, nemligen att bygga ett riksbankshus på den tomt, der det nuvarande ligger, och söka en lämplig tomt för ett riksdagshus utan biasigter och utan onödiga kostnader. Det finnes för närvarande en teater, som är till salu. Den kunde inköpas för kongl. teaterns räkning, och riksdagshuset uppföras å operahusets tomt. Derigenom skulle man också komma ifrån den dyrbara ombyggnaden af det nuvarande operahuset. Dramatiska teatern kunde omändras och användas till lokal för embetsverken. På detta sätt skulle alltsammans ordnas utan att man behöfde inblanda stallfrågan.

På den grund att jag anser det dessa frågor icke böra sammankopplas, yrkar jag afslag på alltsammans under förhoppning att en kommande Riksdag, icke om 10 eller 20 år, utan inom kort skall taga saken om hand och skaffa sig nya byggnader för riksdagshus och riksbankshus utan att inblanda Helgeandsholmens försköning i frågan.

Med herr Lyttkens instämde herr *Pehrsson* i Norrsund.

Herr *Johnsson* i Thorsberg yttrade: Ehuru behöfvat af en ny byggnad för Riksdagen under flera år gjort sig allt mer och mer kämbart, kan jag för min del icke gifva min röst till förmån för det nu föreliggande förslaget, hufvudsakligen af det skäl, att ärendet ej

Ang. uppförande å Helgeandsholmen af nytt riksdagshus och nytt riksbankshus m. m.

(Forts.)

Ang. uppförande å Helgeands-
holmen af nytt
riksdagshus
och nytt riks-
bankshus m. m.

synes vara vederbörligen utredt och detaljerade kostnadsförslag fram-
lagda. Äfven om det måste erkännas, att det för en hvar af de i
frågan intresserade vore fördelaktigt, om de nu föreslagna byggnads-
företagen komme till stånd, är dock visst, att kostnaderna därför
säkerligen icke på något sätt kunna motsvara fördelarne eller det

(Forts.)

mål man dermed afser att vinna. Öfvervinneliga svårigheter synas
mig icke heller uppställas för att få frågan löst på annat sätt och
med mindre utgifter än genom ett bifall till det föreliggande för-
slaget. Jag vill nu icke ingå i någon pröfning om lämpligheten
eller företrädet af de olika platser, som varit på tal i denna fråga,
då något detaljeradt förslag icke föreligger, men jag är öfvertygad
att, om ett fullständigt förslag med kostnadsberäkning öfver nybygg-
nad af ett riksdagshus på antingen någon af de i Kongl. Maj:ts pro-
position omnämnda eller annan lämplig plats framlägges, skulle säkert
ett sådant förslag kunna vinna Riksdagens medverkan. Jag anser
det icke heller vara lämpligt att på en tid sådan som den närvarande,
då litet hvar bör, ja, jag kan säga måste inskränka sina utgifter
till det allra nödvändigaste, besluta sig för så stora utgifter till ett
ändamål, som icke är af större vikt och som enligt min åsigt kan
vinnas med mindre uppoffringar, än ett bifall till det föreliggande
förslaget skulle medföra. Jag ber därför att i korthet få yrka afslag.

Herr friherre Nordenskiöld: Jag har begärt ordet för att yrka
bifall till utskottets förslag. Redan för tjuugu år sedan, när repre-
sentationsreformen genomfördes och då utrymme för de nya kamrarne
bereddes i de lokaler, de för närvarande innehafva, sades det, att
det var en provisorisk anordning. Sedan dess har man ständigt ar-
betat på att få i Stockholm uppförd en värdig byggnad för Sveriges
representation, alltid under uttalande att det hus den nu har är
provisoriskt. Jag har många gånger hört detta sägas åt svenske
män, jag har äfven sjelf uttalat det samt vid flera tillfällen varit
nödsakad att med dylika ord för utländingen ursäktade de föga passande
lokaler, i hvilka svenska folkets representanter nu äro inhysta.

Att vi behöfva nya lokaler veta vi alla. Det behöfver icke med
många ord motiveras. Den trängsel, som är rådande i denna sal,
hvilken gör, att man ofta har svårt att komma till urnan för att ned-
lägga sin voteringsedel, om man icke i tid står framme vid talmans-
bordet; den tryckande atmosfer, som här herskar, hvilken, i fall
någon sanning ligger i den nutida hygienens läror, ovilkorligen är så
skadlig för helsan, att mer än en af eder, mine herrar, skall efter
hemkomsten känna verkningarna deraf; det bristfälliga utrymmet i
utskottslokalerna; den hållstugulika restaurationen på nedra botten;
den trånga »sammanbindningsbanan», der Första och Andra Kammar-
rens representanter skola träffas, om de vilja rådslå med hvarandra
rörande de ärenden, som samtidigt behandlas i båda kamrarne —
allt detta och mycket annat talar för att ett nytt riksdagshus är be-
höfligt redan i den närmaste framtiden. I det hänseendet tror jag

också, att samtliga äro ense, äfven de som nu icke vilja bifalla det här framlagda förslaget. Det är tydligen endast om platsen för riksdagshuset som man icke kunnat enas. Man har nemligen, såsom bekant, föreslagit flere andra platser än den nu ifrågavarande och med mer eller mindre ifver försvarat dem såsom de mest lämpliga. Man har talat om Skeppsholmen, teatertomten, Carl XIII:s torg, Artilleriplanen, andra mer eller mindre rimliga hugskott att förtiga. Men om man, utan att inlåta sig på frågan om tidpunkten när byggnaden skall uppföras, till de här närvarande representanterna stälde den frågan: »*hvar skall det nya riksdagshuset stå*», så skulle man väl af de fleste få svaret »*på Helgeandsholmen*». Icke kan jag föreställa mig, att bland de praktiske män, som äro samlade här, skall finnas en majoritet, som vill bortpluttra stora summor på att utvidga de omöjliga lokaler vi nu hafva, med säker utsigt att de fortsärande förblifva odugliga och med den angenäma vissheten, att Sveriges representanter för en lång framtid skola förblifva inhysta i denna mångfaldigt omlappade Kasems toffel. Det är allmänt känt hvad det vill säga att söka förändra ett gammalt hus till ett ändamål, hvarför det icke från början är bygd, och de betydliga kostnader, som äro förenade härmed, tror jag icke vi vilja vara med om. Denna sak behöfva vi således icke diskutera. Vi vilja alla hafva ett nytt riksdagshus och de fleste vilja äfven hafva det på Helgeandsholmen.

Men, säger man, det hus vi skulle bygga är dyrt och tiderna äro svåra, och det är därför icke lämpligt att *nu* bevilja ifrågavarande anslag. Detta argument är mycket beaktansvärdt, men fullgiltigt är det dock i detta fall icke. Den summa, som åtminstone under de närmaste åren för ändamålet erfordras, finnes redan till hands, i bankens hvalf förvarad. Vi upplefva tryckta, svåra tider; vi hafva arbetslöshet i landet. Hvad kan väl då vara klokare än att begagna tiden, lossa på de bundna kapitalen och gifva arbete åt dem, som sakna det. Så vidt jag kan finna, vore detta en god ekonomi, en ekonomi som hvarje praktisk landtbrukare begagnar på sitt hemman och i sitt hem. Emedan landets representanter *måste* hafva ett hus, värdigt det fria svenska folket och uppfördt i en skala, snarlik den som representanthuset i andra konstitutionella länder hafva, så vill jag vara med om beviljande af de stora summor, som härtill erfordras; och då jag tror att tidpunkten i mer än ett hänseende just nu är den rätta, så vill jag också *nu* med min röst bidra till arbetets påbörjande. Jag vill för öfrigt nämna, att jag i allt hufvudsakligt godkänner de grunder för byggnadens uppförande, som innehållas i Kongl. Maj:ts proposition. Jag anser nemligen den tanken att förlägga såväl riksdags- som riksbankshuset på Helgeandsholmen vara en god och lycklig idé. Den är god, därför att denna plats för riksbanken är synnerligen lämplig. Jag har derom talat med mången affärsman och inhemtat, att redan riksbankens förläggande på denna plats skulle bereda den högst betydligt ökade inkomster, då den der förlagd skulle borttaga mycket af de öfriga

Ang. uppförande å Helgeandsholmen af nytt riksdagshus och nytt riksbankshus m. m.

(Forts.)

Ang. uppförande
de å Helgeands-
holmen af nytt
riksdagshus
och nytt riks-
bankshus m. m.

bankernas praktik. Detta sammanbyggande af riksdags- och riksbankshus synes mig äfven vara lämpligt så väl därför att det blir det jemförelsevis billigaste sättet att lösa de båda byggnadsfrågorna som därför att härigenom en möjlighet beredes att, medelst bankens bortflyttning, ytterligare utvidga det nya riksdagshuset, när i en aflägsen framtid detta blir nödvändigt.

(Forts.)

Till sist vill jag öfvergå till det skäl, som med synnerlig bitterhet blifvit anfördt emot det föreliggande förslaget, ett skäl som vi stockholmare måste särskildt ömma för, nemligen att genom denna byggnad en af de vackraste holmar i världen skulle blifva förstörd. Jag har sett tusen sinom tusen af underbart vackra holmar bland våra sjöar och skär och tror mig därför hafva något begrepp om det som vid dylika naturscenerier fångslar sinnet. Till en verkligt naturskön holme kan Helgeandsholmen ej förvandlas, äfven om den afröjdes och planterades med träd. Om icke Norrbros höga hvalf ginge deröfver, om ej utsigten från holmen åt alla håll stängdes af broar, om det ej blefve nödigt att begränsa holmen med höga, tvärbranta stenkajer så kunde den tör hända blifva lika skön som holmarne utåt Vaxholm eller i Mälaren; men som förhållandet nu är, kommer den alltid, sålunda afröjd, att få en puddingform som icke motsvarar estetikens fordringar. Och derjemte böra vi komma i häg, att den under bortåt åtta månader om året kommer att blifva fullkomligt obesökt och blir då just en sådan ödlig öken, som den förste talaren med så lifliga färger skildrade. Men hvarför den skulle få en ökenpregel, om den bebyggdes med ett hus på ena sidan, med planteringar framför, begriper jag icke. Äfven jag vill dock, om ock med tvekan, medgifva, att om vi icke behöfde bry oss om millionernas magt, så skulle det kanske vara riktigast att borttaga alla hus från holmen och förvandla den till en grönskande rundel i strömmen, hvilken rundel alltid blefve en prydnad för denna del af hufvudstaden, om ock ingalunda så underbart fager som våra esteticerande motståndare synas vänta sig. Denna dröm är ju dock ej realiserbar. Vi stå här i valet emellan att antingen få behålla de ruckel, som nu belamra holmen, eller att antaga det nu föreliggande förslaget.

Så väl såsom en af svenska folkets representanter som särskildt i min egenskap af Stockholms representant yrkar jag därför bifall till utskottets hemställan.

Häruti instämde herrar friherre *Ericson*, *Dieden* och *Ericsson* i Stockholm.

Herr *Gustafsson*: Man har anfördt estetiska skäl mot förslaget och sagt, att om man sammanställer flera större palats invid hvarandra, slå de i hjel hvarandra. Detta tycker jag är ett alldeles för svagt skäl, ty den, som sett något af världen, vet, att i alla Europas stora städer äro på vissa platser sammanförda många offentliga byggnader och en mängd stora palats. Jag har i Florens sett

detta och i Rom och på många andra ställen. Detta är därför ett mycket svagt skäl och på det skulle jag icke kunna yrka afslag på föreliggande förslag.

Jag har från denna plats mer än en gång framhållit, att vi behöfva ett nytt riksdagshus, ty lokalen, sådan den nu är, inverkar menligt på förhandlingarna, och jag är öfvertygad, att många beslut härigenom blifvit annorlunda än de skulle blifvit, om ledamöterna varit i tillfälle att med uppmärksamhet följa förhandlingarna. Nu tvingas man ofta taga till flykten i följd af den vidriga luften och andra vedervärdigheter, som här finnas, och besluten blifva många gånger derefter.

Om här nu endast vore fråga om att bygga ett riksdagshus på Helgeandsholmen, skulle jag rösta därför. Men den kongl. propositionen har så många bihang, att de gjort mig betänksam. Den har nemligen råkat in på kompromissernas hala plan, och faller nu propositionen, är just kompromissalken orsaken dertill. Det hufvudsakliga skälet för mig att yrka afslag är just ett af dessa bihang, nemligen frågan om hofstallet. Ehuru jag hyser stor vördnad för de kungliga hästarne och oaktadt jag erkänner, att de både hafva moralisk och juridisk rätt att stampa i marmorspiltor, förbjuder mig dock samvetet att rösta för beviljandet af 1½ million till uppbyggande af ett stall i en tid, då tusentals menniskor, när qvällen kommer, icke veta hvar de skola få nedlägga sitt hufvud under tak. Men det finnes äfven andra skäl, som föranleda mig att yrka afslag. Det är sammanbyggnaden, som jag icke gillar, ty jag anser att riksbankshuset blir en puckel på riksdagshusets rygg. Dock kan jag ej gå in på deras åsigt, som här sagt, att huset icke kan få en riktig stil därför att man sammanför riksdags- och riksbankshuset. Stilen kan nog blifva uttrycksfull, om den framhåller den tanken, att representationen på den sidan, der dess sol går ned, stödjer sig på penningpåsarne.

De finnas som påstå, att detta hus skulle blifva så billigt derigenom att riksbanken skulle tillskjuta 1,200,000 kronor, och derigenom får man ju ett handtag gratis. Hvarför då icke antaga det, då det blir billigare? Men skulle icke herrarne känna till, att hvad riksbanken eger, är statens medel, och det är således i alla fall staten som gifver handtaget.

Här finnas många som frukta, att denna fråga icke kan lösas i framtiden, såsom man skulle önska, utan att, om vi nu säga nej, är det omöjligt att i framtiden få huset på Helgeandsholmen, ty det finnes ett uttalande i Kongl. Maj:ts proposition, som gör detta omöjligt hädanefter. Ja, det finnes ett sådant uttalande, men jag ber att i detta afseende få säga några lugnande ord. Jag tror nemligen, att detta uttalande är ett misstag; det står visserligen der, men jag antager att det är en felskrifning af protokollsföraren. Ty jag kan icke tänka mig, att Sveriges konung sagt hvad här står. Jag är nemligen fullt öfvertygad om att han, i likhet med hvarje

Ang. uppförande
de å Helgeandsholmen af nytt
riksdagshus
och nytt riksbankshus m. m.
(Forts.)

Ang. uppförande
de å Helgeands-
holmen af nytt
riksdagshus
och nytt riks-
bankshus m. m.

annan menniska, vill stå för hvad hans far och mor sagt. Åtminstone vill jag, som dömer efter mig sjelf, tro det. Ty förr skulle jag vilja vara fattig som Job än jag skulle svika det löfte, som min far och mor gifvit. Det kan icke heller Sveriges konung vilja svika, ty då skulle svenska folket icke längre kunna sätta sin fasta tro till det gamla ordspråket, att kungsord består. Så nog komma både vår nuvarande konung och äfven hans efterträdare att stå vid det en gång gifna löftet. För öfrigt är åtkomsten, enligt hvad gamla åtkomsthändingar visa, af dessa byggnader sådana, att det icke kan utgöra något behagligt minne för familjen att hafva dessa byggnader kvar i sin ego.

(Forts.)

Man har framhållit äfven det skälet, att man nu bör använda medlen för byggande af nytt riksdagshus därför, att arbetsbrist är rådande i landet. Detta skäl anfördes äfven då det var fråga om en ny pansarbåt och förorsakade, såsom jag tror, att frågan gick igenom vid den gemensamma voteringen. Men ett sådant skäl är bestämmdt mycket farligt, ty om man tager det för godt, så tror jag att budgeten skall växa betydligt. Man bör dervid komma i läg, att de penningar, som skola användas, måste man taga från något håll, och jag tror icke att de medel, som behövas för statens utgifter, tagas från de förmögnare, utan från den stora massan, hvilken indirekt beskattas och sålunda hufvudsakligen bidrager till dessa utgifter. Här har af en föregående talare nämnts äfven ett annat skäl. Han talade nemligen om, att riksbanken skulle få så stora inkomster, då den komme på den nu föreslagna platsen, att den derigenom, kan man säga, skulle slå i hjel en hel mängd andra banker. Biter icke ett sådant skäl på landtmännen, så biter ingenting. Jag får dock för min del yrka afslag å Kongl. Maj:ts proposition.

Herr Ruhlin: Ehuru jag får erkänna, att jag anser ett nytt riksdagshus behöfligt, så tror jag dock, för min del, att behovet icke är så trängande, att denna stora fråga bör vid innevarande riksdag afgöras. Då härtill ytterligare kommer, att meningarna äro mycket delade icke blott angående den plats, der riksdagshuset bör förläggas, utan äfven om riksbanken bör med riksdagshuset sammanbyggas, och detta icke blott bland de yngre ledamöterna af Riksdagen, utan till och med bland dess gamla, bepröfvade veteraner, så synes mig detta tyda på, att en noggrannare utredning af denna fråga är af behovet påkallad. Då man dessutom icke har något kostnadsförslag att hålla sig till, så torde äfven detta vara ett skäl för att låta frågan hvila för denna gång. Det har nämnts af en representant på stockholmsbänken, att man icke kan framvisa ett exempel på, att, äfven om kostnadsförslag blifvit upprättadt, man icke öfverskridit detsamma, när det gäلت någon byggnad för statens räkning, men detta är dock icke något bevis på att ett kostnadsförslag icke behöves.

Man har här äfven anfört den arbetsbrist, som för närvarande är rådande, såsom skäl för att företaga denna byggnad nu. Men att för afhjelpande af denna arbetsbrist företaga en sådan byggnad på, kan man säga, måfå, då man ju hvarken är ense om platsen för densamma eller huru den skall byggas, kan jag icke finna lämpligt. För öfrigt skulle ju detta arbete komma att gagna hufvudsakligast Stockholms arbetarebefolkning, och under sådana förhållanden synes det mig underligt, att icke Stockholms stad ansett sig böra infria sina förut gifna löften om bidrag med visst belopp till Helgeandsholmens reglering. Men Stockholm vill nu ingenting göra, utan öfverlåter allt åt landet, så väl bazarbyggnadens inköpande som holmens rödjande samt kajers och broars byggande med mera dylikt.

Då emellertid herr Lyttkens på ett utmärkt sätt framhållit giltiga och talande skäl för afslag å föreliggande förslag, så ber äfven jag att få instämma deri och yrka afslag å förslaget.

*Ang. uppförande
de å Helgeands-
holmen af nytt
riksdagshus
och nytt riks-
bankshus m. m.*
(Forts.)

Herr Fredholm i Stockholm: Ingen kan villigare än jag erkänna behovet af att frågan om ett nytt riksdagshus får en lycklig och dertill en snar lösning. Men jag kan icke biträda den uppfattning, som uttalades af den förste talare på stockholmsbänken, som förordade förslaget, då han sade, att, när man gerna vill hafva en sak, så bör man taga hvad som bjudes. Jag tror mig nemligen af erfarenheten hafva funnit, att detta understundom kan vara betänkligt nog, i synnerhet om man icke vet, hvad man gör.

För min del får jag erkänna, att jag beträffande nu föreliggande förslag svärfvar i en temligen stor okunnighet, ty någon fullständig utredning föreligger icke i denna fråga. Den komité, som hade i uppdrag att uppgöra förslag till uppförande af ett nytt riksdagshus och som afgifvit det betänkande, hvilket blifvit till oss utdeladt, var ju förbjuden att vidröra frågan om riksdagshuset's förläggande på Helgeandsholmen. Huruvida denna holme utgör en lämplig byggnadsplats — detta den första fråga som synes mig böra vara afgjord, innan man besluter sig för att der uppföra ett stort palats — har ej utgjort föremål för annan undersökning än af den komité, som tillsattes, då denna fråga först kom å bane, nemligen komitén af år 1856. Denna komité's arbete blef visserligen aldrig afslutadt, men en af dess ledamöter ansåg såsom sin första pligt att undersöka, huruvida sjelfva platsen, som är belägen i en stark ström, kunde erbjuda tillräckligt säker grund för en byggnad. Undersökningarne gifvo anledning förmoda, att det icke skulle låta sig göra att helt och hållet utan fara derstädes uppföra en större byggnad. Men om också denna viktiga omständighet icke kan sägas vara fullkomligt utredd, så torde dock frågan derom vara af den beskaffenhet, att den förtjenar en allvarlig utredning, innan man beslutar sig för att uppföra en dyrbar byggnad, som skall trotsa sekler, på en möjligen riskabel plats.

Men icke nog dermed. Jag anser äfven att uppförandet af en

Ang. uppförande å Helgeands-
holmen af nytt
riksdagshus
och nytt riks-
bankshus m. m.

så stor byggnad på denna lilla holme skulle vara att förstöra den bästa utsigt, som Stockholm har att erbjuda. Jag skall emellertid ej uppehålla mig med att vidröra allt hvad som i detta afseende kunde vara att med hänsyn till platsens beskaffenhet säga, men det vill jag dock betona, att man hvarken kan eller bör draga någon

(Forts.) slutsats angående den estetiska betydelsen af denna plats efter dess nuvarande beskaffenhet, ty man kan, enligt min tanke, svårligen föreställa sig, huru det panorama, för hvilket holmen nu utgör ett hinder, skall gestalta sig för ögat, om blicken blir fri. Derom är jag likväl öfvertygad, att uppförandet på holmen af en så hög byggnad som den föreslagna skulle blifva af samma verkan som att släppa ned en ridå och klippa den härliga tafeln midt i tu.

Jag är derjemte öfvertygad om, att det af flera skäl vore i hög grad oklokt att sammanbygga riksdags- och riksbankshuset. Det hufvudsakliga skäl man derför anført har varit sparsamhet. Men hvad vinner man egentligen för besparing dermed? Jo, kostnaden för två ytterväggar; men så fattiga äro vi väl ändå icke, att, då det gäller så betydande nationella byggnader, vi icke för denna kostnads skull skulle hafva råd att lägga hvar och en af dem för sig.

Med den talare, som ansåg, att man icke borde fästa afseende vid behovet af nytt hofstall, är jag af olika mening, ty detta behof synes mig äfven det väl förtjent af att tagas i betraktande, men dock är jag för min del icke öfvertygad om nödvändigheten af att uppföra stallet på den i Kongl. Maj:ts proposition föreslagna plats, eftersom det enligt min tanke finnes andra lika fördelaktiga platser, lämpliga att förverkliga hvad som blifvit såsom ett önskningsmål uttaladt, nemligen stallets förläggande på en icke allt för långt från slottet belägen plats.

Jag kan för öfrigt icke dela den uppfattningen — jag erkänner det öppet — att i denna fråga kostnaderna skulle spela den hufvudsakliga rollen, ty är behovet af byggnaderna verkligen för handen, så måste de äfven uppföras på ett ändamålsenligt sätt, och då måste man äfven finna sig i att släppa till medlen. Derjemte vill jag icke tillmäta alla de tillfälliga skälen, såsom arbetslöshetens undanröjande etc., som man anført för att motivera riksdagshusets förläggande på Helgeandsholmen, någon betydelse, ty dessa skäl ega alldeles samma giltighet hvarhelst byggnaderna komma att uppföras. Men hvad jag deremot fäster vigt vid, det är att man, innan beslut fattas i en fråga, som är af en så stor framtida betydelse, och innan man beslutar något som sedermera ej kan ändras, får betänketid, så att man vid beslutets fattande åtminstone vet hvad man gör, och då jag icke är öfvertygad om att en sådan visshet blifvit oss i Kongl. Maj:ts proposition beredd, yrkar jag afslag å densamma.

Herr Carl Ifvarsson: Det är ett egendomligt förhållande, att frågan om plats till ett nytt riksdagshus liksom försvinner i Helgeandsholmsfrågan, och det har verkligen under många år sett ut som om

denna holme vore den enda möjliga platsen, ty har något annat ställe satts i fråga, så har alltid något kommit emellan. Då Riksdagen sist beslöt en skrifvelse till Kongl. Maj:t i detta ämne, inlade Riksdagen i samma skrifvelse en protest emot riksdagshusets förläggande på Helgeandsholmen, under uttalande att en blifvande undersökning icke finge afse Helgeandsholmen. Den derefter för ändamålet tillsatta komité fick således besked om att man vore utledden att hafva frågan i samband med Helgeandsholmen, men halfva antalet af komiténs ledamöter togo sig emellertid för att afgifva en reservation samt sökte åvägabringa en utredning äfven åt det hållet, och det är sannolikt att desse reservanter sålunda framkallat det nu föreliggande hopkopplade förslaget. Två andra af komiténs ledamöter hafva uti en reservation anført mycket talande skäl emot förläggande af ifrågavarande byggnader på Helgeandsholmen, och jag tycker de hafva rätt.

Man kan svårigen tänka sig ett olämpligare ställe för byggnaden än Helgeandsholmen. Enligt planritningen skulle huset läggas så långt i vester, att man måste påla ute i sjön för att bereda utrymme. Dessutom komme byggnaden att se nedtryckt ut bredvid kongl. slottet. Funnes här inga lämpligare platser att tillgå, finge man väl finna sig deri, men nog finnas sådana, om man blott vill använda dem, och reservanterna hafva äfven påpekat andra platser. Jag tror, att man kan taga hvilken af dessa platser som helst, under förutsättning att icke Riksdagen anser tiderna vara sådana, att man bör behålla denna byggnad och hjälpa sig dermed. I annat fall kan icke förnekas, att man behöfver ett nytt riksdagshus, och vill man hafva det på någon af de platser reservanterna påpekat, kan det fås för billigare kostnad och blifva tidigare färdigt än genom att lägga det på Helgeandsholmen, och kan man vinna begge dessa saker genom att lägga huset på en annan lämplig plats, anser jag det vara mycket oklokt att nu antaga detta förslag sådant det föreligger. Dertill kommer — och det vågar jag påstå gent emot en talare på stockholmsbänken — att kostnaderna äro rent af öfverskådliga, så mycket mer som inga godkända ritningar föreligga. Herr Lyttkens har redan påpekat förhållandet med bazarbyggnaden, och detta är mycket riktigt, ty äfven om man nu skulle säga att kostnaderna icke få utgöra mera än så och så mycket, så måste, derest man vill hafva bort denna byggnad, i nödfall expropriation användas, och då får man betala. Har man en gång börjat bygga, kan man icke rygga tillbaka därför att man förut sagt, att det icke får gå till mer än så och så mycket. Det är också vanligt, att då det är fråga om att bygga, beräknar man kostnaden mycket lågt, men sedan behöfs mera penningar och då få de, som beslutat bygga, släppa till medlen, ty man måste hafva byggnaden färdig. På samma sätt skall det utan tvifvel gå äfven i detta fall, och därför kan man påstå, att kostnaderna icke nu kunna öfverskådas. Det torde dessutom för hvar och en, som tänker sig litet in i denna fråga, vara påtagligt, att

Ang. uppförande å Helgeandsholmen af nytt riksdagshus och nytt riksbankshus m. m.

(Forts.)

Ang. uppförande
de å Helgeands-
holmen af nytt
riksdagshus
och nytt riks-
bankshus m. m.

(Forts.)

tidsutdräkten skall blifva stor, ty först skall plats anskaffas för kongl-stallet, och sedan man fått reda på den, skall denna plats planeras och stallet uppföras med allt hvad dertill hörer. Först sedan allt detta är färdigt kan man tänka på att rifva ned den gamla stallbyggnaden, hvartill fordras en god tid. Sedan får man se hurudan grunden der är och fylla ut sjön samt påla, hvilket allt medtager ofantliga summor. Först derefter är man färdig att börja bygga, och härtill åtgår en betydlig tid. Man har beräknat 9 år, men jag tror icke denna tid är tillräcklig. Kostnaderna hafva beräknats till 6 à 7 millioner, och kunde det stanna vid detta belopp i banko, vore det bra och endast en tredjedel mera än förut beräknats. Men sedan det nya riksdagshuset är färdigt, blir det fråga om att inreda det nuvarande riksdagshuset till embetslokaler, och på detta vis blir det kostnader undan för undan.

Nu säger man, att vi samlat kapital för att bygga ett riksdagshus. Ja, det är riktigt; men om man använder dessa penningar för att rödja platser och uppföra stallbyggnader, har man sedan ingenting kvar, utan är af med de penningar, som afsetts för byggnadsföretaget. Under dessa tider vore det mycket oklokt handadt att gå så till väga. Jag beklagar, att denna fråga kommit fram denna riksdag, desto mera som tiderna äro sådana, att de mana till varsambet och hushållning. Folket i landsbygden tror, att det nu skall blifva skattelindringar, men om man i stället beslutar sig för storartade byggnadsföretag, när skall man då börja med skattelindrignarna? Jag undrar just, om folket på landet skulle vara belåtet med, om så mycket penningar, som här föreslagits, nära ett par millioner kronor, användes för en stallbyggnad? Jag tror visserligen icke, att man alltid bör helt och hållet rätta sig efter opinionen i landet, ty man kan väl föreställa sig, att folket ofta nog icke har reda på, huru det hänger i hop med en hel del frågor här. Men när man sjelf är öfvertygad om en sak samt derjemte tror att äfven allmänheten står på samma sida, så vore det i dubbel måtto orätt att vika från hvad man anser vara rätt och nyttigt. Oafsedt detta anser jag äfven för min del, och jag tror äfven att denna åsigt delas af många, att det *nu* icke vore lämpligt att för anskaffande af ett nytt riksdagshus gå till väga på det sätt utskottet här förslagit. Under alla dessa omständigheter, och med åberopande af den reservation jag med flere af denna kammars ledamöter afgifvit emot utskottets förevarande förslag, anser jag, att icke någon annan utväg finnes, än den, som af oss reservanter föreslagits, nemligen att afslå förslaget i sin helhet. Jag ber härvid dock få säga en talare på stockholmsbänken, som antydde att sådant skedde af afvoghet mot Stockholms stad, att så icke är förhållandet eller min bevekelsegrund för ett afslag, utan att det är med hänsyn till *landets* intresse, som man måste hushålla, om man skall handla efter god öfvertygelse och derigenom befordra landets bästa. När nu förhållandena äro sådana,

måste jag på det varmaste förorda rent afslag såväl å den kongl. propositionen som å utskottets förslag i ämnet.

I detta yttrande instämde herrar *Truedson, Olsson* i Ornakärr, *Andersson* i Nöbbelöf, *Tufvesson, Nilsson* i Espinge, *Gudmundson, Forsselius, Andersson* i Hamra, *Eliasson, Andersson* i Hasselbol, *Folke Andersson* och *Larsson* i Lund.

Ang. uppförande å Helgeandsholmen af nytt riksdagshus och nytt riksbankshus m. m. (Forts.)

Herr Petersson i Boestad: Herr talman, mine herrar! Det nu till afgörande föreliggande förslaget angående uppförande af nytt riksdags- och riksbankshus m. m. på Helgeandsholmen kräver allt för stora penningesummor, af hvilka staten är i behof till nödvändigare saker, om vi skola kunna undvika statsbrist och i följd deraf ökad beskattning. Tiden är icke lämpligt vald för att företaga byggandet af palats för så många millioner kronor som kostnadsförslagen afse. Då jag nyligen besökte min hembygd, yrkade folket enträget att vi skola vara sparsamma med statens medel och ej slösa bort dem i lyxuösa byggnadsföretag i dessa tider af allmänt betryck, i synnerhet för jordbrukarne, som dock skulle utgöra landets kärna, men hvilka nu, som det kan synas, befinna sig i minoritet inom Riksdagen. Detta skall dock icke hindra oss att på gammalt svenskt vis öppet och ärligt uttala hvad vi anse vara rätt och till nytta för fäderneslandet. Vi kunna ej mera.

Herr talman, jag yrkar rent afslag på så väl Kongl. Maj:ts proposition som utskottets hemställan.

Herr friherre Fock: Den fråga, som nu föreligger, är enligt min uppfattning ingalunda i väsentligt afseende en stockholmsfråga, utan en hela landets fråga; och det är därför icke heller som stockholmare, jag kommer att yttra mig, utan såsom representant för svenska folket, och det är i den egenskapen, som jag yrkar bifall till utskottets förslag. Jag kan dermed nästan sluta, ty jag vet väl, att min i flera afseenden svaga stämma icke skall taga någon röst med sig, men sedan jag nu fått ordet, anhåller jag få yttra något vidare.

Behovvet att få denna fråga löst är väl alldeles oafvisligt. Hvad riksdagshuset beträffar, hafva vi alltför väl erfarit, huruledes detta kraf blir allt mer och mer trängande. Såväl och förnämligast i afseende å det nödiga utrymmet som med hänsyn till temperatur- och ventilationsförhållandena. Här har visserligen uttalats den förhoppning, att man genom åtskilliga anordningar i de nuvarande lokalerna skulle kunna tillfredsställa de nödvändigaste behofven. Ja, sådana anordningar hafva vi hållit på med i öfver tjugu år. Ventilationen har man sökt förbättra, utrymme har man sökt bereda genom att allt mer och mer tränga i hop platserna m. m., men jag vet verkligen icke, hvilka anordningar vidare skulle här vidtagas för att tillfredsställa äfven de mest anspråkslösa fordringar.

Ang. uppförande
de å Helgeands-
holmen af nytt
riksdagshus
och nytt riks-
bankshus m. m.

(Forts.)

Behovvet för riksbanken af ny byggnad är icke mindre; det gamla bankhusets bristfällighet, eldfarlighet och olämpliga läge påkalla här snar åtgärd; och hela frågan är nu så nära sin lösning, att den sannolikt icke på länge kommer så långt, om ej förslaget antages. — Den talare, som först hade ordet, ansåg dock en sådan lösning lätt; man behöfde blott särskilja frågorna: taga riksdagshuset för sig, riksbanken för sig och riksgäldskontoret för sig. Men hafva vi icke laborerat tillräckligt med detta, och hafva vi icke sökt platser för riksdagshuset? Vi hafva sökt platser på Riddareholmen, på tre ställen till och med, på Helgeandsholmen, på Carl den XII:s torg, på Artilleriplanen och på Skeppsholmen? Ja, nu hafva vi slutligen kommit till teatertomten för att der intaga Thalias gamla plats, men ingen plats synes man vilja antaga, när det blir allvar af. Hvad riksbanken beträffar, skulle saken vara ännu lättare; man behöfde blott låta bankofullmäktige operera, så skulle de på 14 dagar finna en lämplig plats för denna institution, enligt nyss nämnda talares förmenande. De nuvarande fullmäktige hafva likväl hållit på härmed icke blott 14 dagar eller 14 veckor, men väl i 14 månader och ännu mera utan att dock komma till önskad resultat; och orsaken har kan hända varit, att de gjort sina undersökningar vid fullt dagsljus och icke i det månlyus eller den hänförande elektriska belysning, som talaren förstod att framtrolla, och att de icke heller haft att påräkna herr hofstallmästarens hjälp.

Många hinder mot förslaget ha här blifvit framställda och till en del sådana der hinder, som man så lätt konstruerar upp på papperet. Platsen på Helgeandsholmen skulle vara olämplig! Ja, men ett läge, så centralt, alldeles i midten af hufvudstaden, är det väl möjligt att med fullt skäl kalla detta olämpligt? Man säger att det kongl. slottet skulle skymmas af riksdagshuset och att riksdagshuset skulle nedtryckas af slottet, med flere sådana der hyperestetiska skäl — skäl som inom parentes sagdt böra tillmätas bra liten betydelse inför lugna och sansade riksdagsmäns omdöme. Och i alla fall, om vi ock något skola tala om denna bortskymning och nedtryckning, så finnes det dock kompetenta konstdomare och framstående konstnärer, som hafva hyst och uttalat en helt annan åsigt än den nyss nämnda. Går man till andra länder, skall man finna, att man der sökt så mycket som möjligt samla de monumentala byggnaderna, för att de genom sin massa skola åstadkomma en imponerande verkan. Men här synes den åsigten göra sig gällande, att, om man skall uppföra monumentala byggnader, så skall man lägga dem långt ifrån hvarandra, på det att de hvar för sig skola göra sig gällande. Jag kan icke föreställa mig, att detta ens ur estetisk synpunkt kan vara det rätta.

Man har äfven talat om de stora kostnaderna. Ja, otvifvelaktigt är detta en vigtig synpunkt och ett skäl som talar och väger samt bör tala och väga inför folkets representanter. Men huru man än må bära sig åt — skall man bygga ett nytt riksdagshus,

ett nytt riksbankshus, så kommer det alltid att kosta penningar och mycket penningar. Beloppet spelar här icke en så synnerligen stor roll, under det vilkor nemligen, att ändamålet vinnes, att Riksdagen får lämpliga, ändamålsenliga, rymliga och välbelägna byggnader. Anskaffa vi sådana, så skall ett fjerdedels århundrade härefter, när våra efterträdare begagna dessa byggnader — de längesedan hafva glömt kostnaderna. Men om vi, för att bespara en eller en half million, inrymma kommande riksdagar i olämpliga, illa belägna lokaler, då skola de *väl* minnas och mindre angenämt minnas 1887 års majriksdag. Det är därför jag tror att frågan är af sådan vigt, att den icke bör så blindvis förkastas för kostnadernas skull.

Jag skall icke trötta herrarne hvarken med något långt anförande så här sent på aftonen, ej heller med att ingå i en utredning af kostnaderna, helst handlingarna härför äro för oss alla tillgängliga.

Jag sade nyss att denna fråga icke var någon speciel stockholmsfråga. Jag vill likväl göra den erinran till några af mina kamrater på stockholmsbänken, att sannolikt behöfva de icke göra sig mycket besvär för att få behålla Helgeandsholmen i samma tillstånd, hvaren nu befinner sig. Jag påminner mig att jag en gång läste en brochyr. Den handlade om någon, som hade fallit i dvala och som vaknade upp efter ett eller annat århundrade. Han kommer tillbaka till Stockholm, der han fordom lefvat. Han ser all den storartade försköning, som hufvudstaden undergått, alla den nya tidens framsteg. Han blir melankolisk till mods, ty han känner icke igen sin ungdoms Stockholm. Men slutligen kommer han under sin vandring till Helgeandsholmen. Der ändtligen vaknar det glada minnet af fordom — der träffar han på bazaren, der finner han ännu hofstallet, der badinrättningen, der tvättinrättningen! Och jag nästan lyckönskar dem på stockholmsbänken, som bidragit att bereda detta nittonde århundradets gengångare den glädjen att åtminstone i något känna igen sin gamla hufvudstad.

Jag anhåller om bifall till betänkandet.

Herr *Hammarberg* instämde med friherre Fock.

Herr Dahn: Jag skall icke fästa mig vid den estetiska sidan af saken, sedan en så estetiskt anlagd person, som Herr Johan Johansson funnit lämpligt att lägga en stor byggnad på Helgeandsholmen, liksom han funnit lämpligt att på Artilleriplanen uppföra ett hofstall. För min enskilda del hade jag annars tänkt, att den sistnämnda platsen bättre skulle prydas af en teater. Den nuvarande teatern måste snart rifvas, och då blefve ju teatertomten synnerligen lämplig för de nu ifrågavarande byggnaderna.

Men det som föranledt mig att motsätta mig Kongl. Maj:ts förslag och afgifva en särskild reservation har varit det enkla faktum, att här icke föreligger någon ritning, ej heller något kostnadsförslag. Ty den ritning, som vi sett, är ju bara en fantasi-

Ang. uppförande
de ä Helgeands-
holmen af nytt
riksdagshus
och nytt riksbankshus m. m.

(Forts.)

Ang. uppförande
de å Helgeands-
holmen af nytt
riksdagshus
och nytt riks-
bankshus m. m.

(Forts.)

ritning. Visserligen säger herr finansministern, att en sakkunnig person granskat de af Kongl. Maj:ts framlagda siffrorna. Men om denne person granskat dem på samma sätt som de, hvilka eljest bruka granska kostnadsförslag, som upprättas för statens byggnader, så är det nog troligt att vi få, såsom Herr Carl Ifvarsson anmärkte, minst taga till 50 proc. mera för det blifvande riksdagshuset. Detta är den omständighet, som hufvudsakligen föranlett mig att reservera mig. Den nuvarande summan skulle mycket väl räcka till att få byggnaden uppförd på annat ställe och få den uppförd betydligt förr, än om den förlades på Helgeandsholmen.

Jag kan af dessa skäl icke vara med om att bifalla Kongl. Maj:ts proposition, utan yrkar afslag.

Herr Hammarlund: Jag vågar i denna fråga hysa en åsigt, som kanske skiljer sig från flertalets af mina kamrater på stockholmsbänken och må hända äfven strider mot allmänna opinionen här i hufvudstaden, åtminstone sådan denna opinion på senaste tiden yttrat sig inom de ledande kretsarne. Jag har ock därför ansett det vara min pligt att i korthet angifva min ståndpunkt.

Jag kommer, herr talman, att rösta för afslag, och detta på följande grunder:

Såsom representant för Stockholms stad kan jag för min del ej rösta bifall till ett förslag, som med så betydande uppoffringar för Stockholms kommun förenar en så otillfredsställande lösning af Helgeandsholmsfrågan. Man har här framställt en vacker vy för att tjusa våra ögon. Men huru mycket kommer väl deraf att realiseras? Och *baksidan* — den aktar man sig nogsamt att visa. Det har i den kongl. propositionen talats om holmens ordnande, om borttagande af tvättinrättningen, om uppförande af kajer och broar o. s. v. Men hvar har allt detta blifvit utaf här i betänkandet?

Man hotar oss med att tomterna skola komma att användas för annat ändamål. Ja, välan. Det kan rimligtvis ej blifva för en sådan stenkoloss som här ifrågasatts. Det skulle väl blifva byggnader, som *kunde* borttagas. Om denna stenkoloss kommer upp, ligger den deremot kvar för evärdliga tider. Och till råga på allt får kanske Stockholms stad nöjet att ordna omgifningarna — meningen tyckes åtminstone vara denna. I ersättning får staden — ett kungligt stall på Artilleriplanen.

Våra efterkommande skola helt visst vara oss föga tacksamma för en dylik anordning. För min del vill jag bestämdt hafva fritagit mig från att hafva härför medverkat. Bättre är att låta Helgeandsholmen vara som den nu är i ännu 50 år än att *för alltid* omöjliggöra den enda lösning, som öfverensstämmer med estetikens och sundhetens fordringar.

Här i denna församling måste det emellertid mindre vara fråga om Stockholms förskönande än om en annan sak. Här ställer sig frågan helt enkelt sålunda: då nu Helgeandsholmen erbjödes oss på

vissa vilkor, är det klokt att antaga dessa vilkor och på Helgeandsholmen uppföra riksdags- och riksbankhus? Äfven från denna synpunkt måste jag rösta nej. Detta af följande fem skäl:

- 1) De uppställda vilkoren synas mig för dryga.
- 2) Sammankopplingen af riksdags- och riksbankshus är enligt min tanke ett missgrepp. Om hvardera frågan tages för sig, skall helt visst en ändamålsenligare lösning kunna vinnas.
- 3) Helgeandsholmen är nättopp den dyraste tomt, som kan fås för uppförande af ett riksdagshus. Hvar helst denna byggnad eljest uppföres, skola kostnaderna blifva minst 1½ million lägre.
- 4) Läget på Helgeandsholmen är i och för sig ej heller det bästa. Parlamentshuset komme ovilkorligen att nedtryckas af slottets väldiga fasad, på samma gång slottet från vissa håll skulle komma att ej obetydligt skymmas af det nya riksdagshuset.
- 5) Slutligen finner jag hela förslaget allt för litet utredt i närvarande stund.

Emellertid synes det mig nödvändigt, att något med det snaraste göres för åstadkommande af ett nytt riksdagshus. Vi erfara ju här dagligen och stundligen behofvet af en förändring. En plats måste emellertid uppsökas, som lämpar sig bättre för riksdagshus och som framför allt blifver billigare än Helgeandsholmen.

Allt ifrån den stunden förslaget om riksdagshusets förläggande till Skeppsholmen framkom, har jag med värme omfattat denna plan. Härför finnas emellertid, efter hvad jag genom enskilda samtal funnit, mycket ringa sympatier inom riksdagen. Förslaget är nog för tidigt väckt. Om 20 à 30 år skulle må hända tänkesätten vara mogna härför. Under sådana förhållanden är ej skäl att nu tänka på denna plats.

Men det återstår ju Artilleriplanen, en plats, som synes hafva sympatier hos reservanterna från denna kammare och som enligt min åsigt äfven skulle blifva särdeles lämplig för ifrågavarande ändamål. Enär frågan kräfver en snar lösning, vore det önskligt, om vederbörande utskott skulle finna någon anledning att redan vid denna riksdag framkomma med förslag till skrifvelse om vidtagande af förberedande åtgärder för uppförande af riksdagshus på Artilleriplanen.

Beträffande åter nytt riksbankshus, så tror jag att vi tryggt kunna öfverlemna åt bankofullmäktige att sörja för den saken. Lämpliga tomter saknas visst icke.

Och hvad slutligen Helgeandsholmen angår, så få vi väl kasta omsorgen för dennas ordnande på våra efterkommande. Sämre kan det ej gerna blifva, än om föreliggande förslag antages.

Jag anhåller, herr talman, att få yrka afslag å utskottets föreliggande hemställan.

Herr Bengtsson: Då i en så viktig fråga som denna ett stort antal utaf kammarens ledamöter vill öppet uttala sitt votum,

Ang. uppförande
de å Helgeandsholmen af nytt
riksdagshus
och nytt riksbankshus m. m.
(Forts.)

*Ang. uppförande
de ä Helgeands-
holmen af nytt
riksdagshus
och nytt riks-
bankshus m. m.*

anser jag det vara hvarje talares pligt att fatta sig så kort som möjligt, och skall jag därför helt enkelt be att få tillkännagifva, att jag kommer att yrka afslag å utskottets förslag och jag gör detta af tvenne skäl.

(Forts.)

För det första anser jag, att då man skall inlåta sig på ett så stort byggnadsföretag som det nu föreliggande, borde fullständiga ritningar och kostnadsförslag först vara uppgjorda, så att man noga kunde beräkna de kostnader, som man finge vidkännas för att få alla dessa arbeten fullbordade. För det andra synes det mig att man bör noga besinna, huruvida man eger råd till att härtill uppoffra så betydande summor. Och då nu icke föreligger någon utredning, som visar till hvilka belopp detta slutligen skall komma att gå, samt då jag anser att under närvarande förhållanden landet icke har råd till att kasta ut sådana summor som dem, hvarom det redan nu är fråga, skall jag som sagdt helt enkelt yrka afslag å utskottets förslag.

Herr Olsson i Kyrkebol: Jag anhåller endast att i korthet få yrka afslag å utskottets utlåtande.

Herr Pehrsson i Törneryd. Jag skall söka ställa mig en föregående talares uppmaning till efterrättelse och fatta mig kort.

Behovvet af nybyggnader för Riksdagen äfvensom för riksbanken erkännes numera väl af en hvar, och jag har sjelf länge insett detta behof, dock kan jag därför icke vara med om att under hvilka vilkor som helst anskaffa dessa byggnader. Mig synes det som om Riksdagen hade att tillse icke allenast att dessa byggnader blifva ändamålsenliga och tidsenliga, utan äfven att kostnaderna för dem icke blifva öfver höfvan stora. Ett af de skäl, som jag har emot den nu föreslagna platsen, utom de stora kostnaderna för dess användande för ändamålet, är att läget, såsom nedanför kongl. slottet, icke är i minsta mån tilltalande, utan att det tvärtom synes mig som om riksdagshuset, förlagdt på denna plats, blefve nedtryckt af slottet, hvars partier till vissa delar ingalunda komme att höjas af nybyggnaden; snarare skulle, enligt min tanke, dessa begge stora byggnader komma att menligt inverka på hvarandra. Två af ledamöterna i den komité, som senast haft denna fråga till utredning, hafva äfven haft en sådan uppfattning, då de nemligen yttra: ðett riksdagshus på Helgeandsholmen, beläget så godt som omedelbart vid foten af kongl. slottet, skulle fullkomligt nedtryckas af dettas höga läge och stora massor; och en af de första anmärkningar, som skulle göras, vore utan tvifvel den, att palatset för inrymmande af svenska folkets representanter, om än så stort och än så prydligt, i sjelfva verket icke blefve annat än en flygelbyggnad till slottet. Å andra sidan vore riksdagshuset tillräckligt stort för att i sin mån menligt inverka på slottet och hindra detta på flera håll att göra

sig gällande. Från Klara- och Kungsholms-sidorna, der utsigten åt slottet nu är den må hända vackraste af alla, skulle slottet i det närmaste alldeles skymmas undan af riksdagshuset. Den teckning öfver ett sådant hus på den tänkta platsen, hvilken förevisades kommitén såsom en illustration af Helgeandsholmens lämplighet för en dylik byggnad, lemnade, såsom oss synes, ett motsatt intryck och ådagalade äfven den, att slottet och riksdagshuset skulle inverka menligt på hvarandra. Vänder man sig härefter till omgifningen i öfrigt och tänker sig de många, vida mera palatslika byggnader än nu, som inom en ej aflägsen tid måste uppstå på ömse sidor om Norrström, och huru dessa skulle gifva ett storartadt intryck, om Helgeandsholmen lemnades obebyggd, så måste man studsas tillbaka för tanken att mellan dessa inkila riksdagshuset, hvarigenom detta och de öfriga byggnaderna skulle så att säga äta upp intrycket från hvarandra.» — Jag tror, att man kan säga, att den här uttalade tanken är alldeles riktig.

Ang. uppförande å Helgeandsholmen af nytt riksdagshus och nytt riksbankshus m. m.

(Förts.)

Visserligen hörde jag friherre Fock nyss yttra, att framstående konstnärer uttalat sig gynsamt för förslaget; men jag vet också, att framstående konstnärer uttalat den mening, att intet skulle så mycket misspyda Helgeandsholmen och slottet med omgifningar, som just bebyggandet af denna holme. Om jag icke misstager mig, har denna mening uttalats af en sådan konstnär som Scholander.

I fråga åter om Helgeandsholmens läge i afseende på riksbanken, så synes det mig som Helgeandsholmen icke heller kunde framhållas som en lämplig plats för detta ändamål. Helt säkert äro många af denna kammares ledamöter mera förtrogna med denna fråga än jag; men mig förekommer det som om bästa platsen för riksbanken skulle vara litet mer åt norr, vid Skeppsbron, än der banken för närvarande ligger, om plats der kunde åstadkommas. Ett annat skäl mot det ifrågavarande förslaget till nytt riksdagshus är, att det satts i samband med andra byggnader. Jag kan icke förstå, att man här vid lag icke skilt riksdagshuset och bankhuset från hvarandra, då man på allvar har frågan på tal. Men jag kan väl förstå att det ligger i sakens natur, att det icke gifves annat råd än att besluta sig för Helgeandsholmen, derest dessa begge hus skulle byggas tillsammans; och om denna plats icke varit synnerligt mycket dyrare att bebygga än andra platser, som kunde komma i fråga, så skulle jag ändå icke haft något att invända mot förslaget, derest icke ännu ett tredje byggnadsförslag tillkommit, nemligen i fråga om hofstallet. För *det* ryggas jag tillbaka; just för den ifrågasatta stallbyggnaden kan jag icke vara med om hela saken, ty jag vill icke taga någon del i ansvaret för att staten under tider sådana som nu uppoffrar öfver en million kronor på ett sådant byggnadsföretag som en stallbyggnad. En föregående talare har sagt, att efterkommande skola hafva 1887 års riksdag i dåligt minne, för den händelse den förkastar detta förslag. Jag tror, i motsats mot detta uttalande, att kommande tider skola hafva 1887

Ang. uppförande
de å Helgeands-
holmen af nytt
riksdagshus
och nytt riksbankshus m. m.

års riksdag i dåligt minne, derest den bifaller denna fråga i det skick, hvori den nu föreligger.

På de skäl, herr talman, jag nu anfört, yrkar jag afslag å såväl Kongl. Maj:ts proposition som utskottets förslag.

(Forts.)

Herr Lönegren: Redan för åtta à nio år sedan, då frågan om nytt riksdagshus här ventilerades, hyste jag den åsigten, och uttalade den äfven, att Helgeandsholmen vore den lämpligaste platsen för ett sådant byggnadsföretag; och efter pröfning, så godt jag kunnat, af de många olika projekt, som sedan den tiden framkommit, må jag bekänna att jag icke kunnat slita mig från denna min första kärlek, utan håller jag fortfarande på den uppgifna platsen såsom den i alla hänseenden för ändamålet lämpligaste. Helgeandsholmen har ett vackert läge, på samma gång centralt och skyddadt för gatubuller; utom dessa för ett riksdagshus synnerligt beaktansvärda fördelar, kan man för ett riksbankshus icke tänka sig en tryggare plats än å Helgeandsholmen; å den isolerade, kringflutna ön vore riksbanken mer än annorstädes tryggad ej mindre mot eldsfara än äfven dess kassahvalf mot inbrott. Rörande behovet af nya lokaler för Riksdagen torde meningarna icke vara delade, och säkerligen hafva vi alla i dessa dagar haft lifliga påminnelser om nödvändigheten af att något i detta hänseende blir åtgjordt; och rörande platsen för ett nytt riksdagshus tror jag ej heller att det är så farligt med meningsskiljaktigheterna; roten och upphovet till den discensus, som förefinnes, är de dryga kostnader, som en sådan byggnad måste medföra; och nekas kan ju icke att de äro ganska betydliga. Men då man besinnar att vi redan nu hafva 2 $\frac{1}{2}$ millioner kronor afsatta för ändamålet, att riksbanken släpper till 1,200,000 kronor och att de genom nybyggnaden ledigblifvande husen dels genom försäljning beräknas kunna inbringa omkring 500,000 kronor dels genom inrymmande af embetsverk, för hvilka nu betalas dryga hyror, kan åstadkommas en betydlig årlig besparing för statsverket, bör den återstående summan, om ock betydlig, dock ej befinnas afskräckande, helst den kommer att fördelas på många år. Hvad som i detta förslag särskildt tilltalar mig är, att genom detsammans antagande flera stora frågor skulle på samma gång lösas. Frågorna om nytt riksdagshus, nytt riksbankshus, om hofstallet och Helgeandsholmens ordnande på ett för hufvudstaden ändamålsenligt och prydligt sätt skulle derigenom bringas till afgörande, och — kan man tillägga — lösningen af den sväfvande teaterfrågan torde äfven derigenom i viss mån varda förberedd. På grund häraf yrkar jag bifall till det föreliggande betänkandet.

Herr Sundling: Herr talman, mine herrar. Jag anser det vara min skyldighet att till protokollet angifva min ställning till denna fråga, och jag ber då få nämna, att jag skulle anse mig illa motsvara mina valmäns förtroende, om jag röstade för bifall. Jag

skulle kunna nöja mig med att instämma med den förste ärade talar-
 laren, hvilken så väl utvecklade alla de skäl, som tala mot försla-
 get, att ingen torde kunna göra det bättre. I likhet med honom
 tror jag att, om ni under dessa brydsamma tider stå här och be-
 vilja ett så stort anslag, skola vi icke med godt samvete kunna se
 våra kommittenter i ansigtet. Man har äfven talat om att ett af
 stadens skönaste partier skulle förstöras. Jag har hört Stockholm
 kallas Mälarens skönaste perla, och den skönaste punkten i perlan
 är väl utan tvifvel Helgeandsholmen. Skola vi förstöra den med
 en stenkoloss? Herr talman! Jag yrkar afslag så väl å Kongl. Maj:ts
 proposition som utskottets förslag.

Ang. uppförande
 af Helgeands-
 holmen af nytt
 riksdagshus
 och nytt riks-
 bankshus m. m.

(Forts.)

Herr Oléhn: Herr talman, mine herrar! Då jag begärde ordet, var det icke för att inlåta mig på frågan om lämpligaste platsen för det nya riksdagshuset, ty den frågan får jag säga att jag icke förstår. Jag öfverlemnar den frågans afgörande åt dem, som bättre förstå den saken än jag. Jag för min del anser att nu, i dessa tryckta tider och förhållanden, det icke är lämpligt att bygga nytt riksdagshus, allra minst på Helgeandsholmen. Den kostnad, som skulle åtgå för plantering samt uppförande derstädes af riksdagshus m. m., komme att sluka för många millioner, och jag vågar påstå att detta icke vore öfverensstämmande med god hushållning.

Jag begärde ordet endast för att få till protokollet antecknad, att jag kommer att rösta för afslag å utskottets hemställan, och då jag gör detta, är jag fullt förvissad om att hvar enda en af mina valmän skall gilla detta mitt votum. För dem är det alldeles ofattligt att en sådan fråga kunnat någonsin här framkomma, som den att vi skulle bygga ett riksdagshus, hvartill sjelfva tomten ensamt kostar 3,000,000, och jag får säga att för mig är detta äfven lika obegripligt.

Hvad man skulle säga om oss landsortsrepresentanter, som ansetts tillhöra sparsamhetspartiet, i händelse vi skulle rösta för ett sådant förslag som det nu föreliggande, är lätt att förstå. Man skulle helt säkert säga, att då det gäller små summor, äro vi sparsamma, men då fråga är om 6- till 10,000,000, då låter man millionerna rulla. Jag skulle verkligen icke kunna se mina kommittenter i ansigtet, om jag röstade för det nu föreslagna riksdagshuset, och ansluter mig därför på det ifrigaste i alla delar till det af herrar Lyttkens och Carl Ifvarsson framställda förslaget.

Med herr Oléhn förenade sig herrar *Dahlgren* och *Andersson* i Lund.

Herr G. Mellin: Jag vill icke inlåta mig på bedömandet af den lämpligaste byggnadsplatsen för det ifrågasatta riksdagshuset.

Jag fäster mig endast vid de oerhörda kostnader, som dess uppförande på Helgeandsholmen skulle medföra, hvilket gör att jag icke härför kan lemna min röst. Och det är med anledning deraf och

Ang. uppförande
de å Helgeands-
holmen af nytt
riksdagshus
och nytt riks-
bankshus m. m.

dessutom med hänsyn till den bekymmersamma ekonomiska ställningen i landet, som jag yrkar afslag å utskottets nu föreliggande betänkande.

(Forts.)

Herr Gumælius: Någon talare yttrade att landtmännen icke skulle unna Stockholms stad den förbättring och den prydnad, som helgeandsholmsfrågans lösning på här föreslaget sätt skulle medföra för staden, och så var det en annan talare, som upptog detta till besvarende och sade att det var en oberättigad beskyllning. För min del tror jag, att då frågan nu faller, hvilket jag förmodar att hon kommer att göra, får man icke tillskrifva landtmännen uteslutande detta, utan tänka att äfven Stockholm sjelft dertill bidragit. Jag har en gång förut tillåtit mig uttala en dylik uppfattning till kammarens protokoll, jag tror det var något år på 1870-talet, då frågan äfven var före. Då uppträdde också stockholmsrepresentanter i Riksdagen och i pressen, yttrande likasom man yttrat redan på 1850—1860-talen och som man yttrar i våra dagar, nemligen att man vill helt och hållet förstöra Helgeandsholmen — denna sköna plats, hvaraf Stockholm ämnar göra någonting utomordentligt vackert. Samma tanke går sålunda igen, och den kommer säkerligen att ytterligare gå igen såsom tanke under årtionden, eller ända till dess att Helgeandsholmen, på hvilken man hindrar riksdagshusets uppförande, blir för andra ändamål bebyggd. Det är nemligen all sannolikhet för att denna holme förr eller senare kommer att upplåtas för något stort och vackert hotell jemte några andra betydande byggnader. Denna holme är nemligen en så dyrbar tomtplats, att den helt säkert kommer att förr eller senare blifva en prydlig och fullbyggd stadsdel, och då är ju ingen skada skedd, äfven om riksdagshuset icke uppföres derstädes.

Hvad beträffar det myckna talet, att Helgeandsholmen borde blifva en öppen plats, får jag säga, att jag aldrig kan tro att den tanken kommer att förverkligas, ty har Stockholms stad de millioner till öfverlopps, som det skulle kosta att försätta holmen i sådant skick (hvarpå stockholmarne för öfrigt förmodligen snart skulle tröttna), så kunna dessa medel bättre nedläggas på andra stadsdelar, hvilka mera äro i behof af öppna platser än denna trakt, som ju är den öppnaste af alla.

Det var ett uttryck, som faldes här för en stund sedan och som egentligen uppkallade mig, nemligen det från olika sidor varierade talet om Kongl. Maj:ts nådiga hästar. — Äfven mig synes visserligen hofstallets förflyttande och kostnaderna derför betydliga, och jag kan undra öfver, att vederbörande vilja hålla så betydande stall och stallpersonal; men detta ligger dock egentligen icke under vårt bedömande. Frågan gäller närmast om Riksdagen skall på vissa vilkor eller till visst pris förvärfva en fastighet. Jag är aldeles säker, att om fråga skulle uppstå att företrädesvis bland riksdagsmän bilda ett aktiebolag för att bortflytta och ersätta hofstallet och bazar-

byggnaden och i stället erhålla holmen på vilkor, som nu förgäfvades erbjudas åt staten, så skulle det bolaget blifva fulltecknad inom en förmiddag af medlemmar från denna kammare. Så dyrbar är nemligen den tomten, så god affären i och för sig, och då är det icke värdt att säga, att man får betala holmen för dyrt, om man i stället skall uppbygga hofstall och vaktstall på andra platser, då det man sålunda gifver är mycket mindre värdt än det man får i utbyte. Och då det för mig står aldeles klart, att man här erbjudit oss en dyrbar vara för jernförelsevis billigt pris, så synes mig den, som gjort ett sådant erbjudande, vara väl värd att tackas, men på intet sätt böra hånas för sitt tillbud. För öfrigt ber jag få erinra, att man inom statshushållningen bör mäta de ärenden som förekomma med det mått som passar för hvarje särskildt fall. Då vi sålunda tala till dömes om pensionsfrågor, är det visst icke oriktigt om vi resonnera huruvida vi skola bevilja en fattig enka 300 eller 400 kronor i pension och om till och med, såsom nyligen skett, sådant droges under gemensam votering; men helt annat är fallet då det gäller stora saker. Man får taga andra mått, då man söker blifva af med en sådan riks- och verldsskandal som vårt riksdagshus och vår riksbank. I fråga om banklokaler trotsar jag någon af herrarne att kunna inom vårt land uppleta några förhållandevis så eländiga sådana som riksbankens, och hvad riksdagshuset beträffar, kan man resa genom Europa utan att finna något sämre eller dermed ens jemförligt förr än man kommer till Island, der de för öfrigt hafva en ny altingsbyggnad, visserligen oansenlig, men efter deras små förhållanden jemförelsevis minst så bra som här. Detta hvad det *yttre* beträffar; och hvad det *inre* vidkommer, så vill jag deröfver kasta en slöja och undvika obehagliga detaljer. Då vi hafva sådana förhållanden och då det gäller att afhjelpa dem, tror jag, som sagdt, att vi böra mäta olägenheter och behof med sådana mått som passa. Och om också de 6 millionerna skulle behöfva något höjas, innan den verkliga slutsumman uppnås, ja, om äfven utöfver dem åtginge det belopp som riksbanken skulle för sin del tillskjuta, så att statsverket i och för sig drabbades af 6 millioners utgift för nybyggnaderna, hvad är det då egentligen? Jo, det är kostnaderna för 2 stycken »Sveor» eller, med andra ord, det är att för *en enda gång* bevilja för ett så stort ändamål vid pass en femtedel af hvad vi under 4:de och 5:te hufvudtitlarne exercera upp och i öfrigt anslå för *hvarje år!* Sådana mått passa för det som här föreligger, men då skall man icke komma och säga att det är en sak som vi icke hafva förmåga att bära, ty hurn fattiga vi än äro, hafva vi råd att foga sådana anstalter, att riksbanken kan sköta sina affärer ordentligt och att vårt riksdagshus icke blir en skamfläck för vårt land. Jag har föreställt mig att Riksdagens hus borde vara det andra i landet, då kungliga slottet naturligen är det första. Nu tilltror jag mig dock icke att kunna säga hvilken siffra i ordningen vårt nuvarande riksdagshus skall anses hafva med hänsyn till sin

Ang. uppförande å Helgeands-holmen af nytt riksdagshus och nytt riksbankshus m. m.

(Forts)

Ang. uppförande
å Helgeands-
holmen af nytt
riksdagshus
och nytt riks-
bankshus m. m.

(Ports.)

prydlighet i jmförelse med andra hus i landet, men fullkonligt säkert är att talet blir *minst* tresiffrigt, om man vill räkna de hus som äro förnämligare än riksdagshuset.

Under sådana förhållanden — och ehuru jag vill medgifva att det varit önskligt, om åtskilligt varit annorlunda och mera utredt det föreliggande förslaget än nu är händelsen, samt då icke något bättre förslag förefinnes än detta, hvilket Första Kammaren redan antagit, så får jag för min del anhålla att till den kraft och verkan det må hafva — jag beklagar att denna verkan ej kan blifva synnerligen stor — få förorda och lemua min röst åt förslaget.

Herr Larsson i Mörtlösa: Jag vill af rent ekonomiska skäl yrka afslag. Jag fruktar för att den penningkälla, hvarur vi öst, snart skall sina, och jag tror att man i alla händelser bör noga besinna sig, innan man uppför byggnader, som skola kosta åtskilliga millioner. Då dertill kommer, att den summa som är samlad möjligen åtgår till platsens ordnande, så att ingenting blir öfver till själfva byggnaden, och då ställningen inom landet är bekymmersam, vill jag icke med min röst bidraga till att nedlägga kostnader på dessa byggnader, som torde kräfva åtskilliga millioner utöfver de beräknade, hvadan jag yrkar rent afslag.

Herr Anderson i Skeenda: Jag har ansett det vara för mig en pligt att uttala min ställning i föreliggande fråga. Jag tror det icke vara klokt att biträda det föreliggande förslaget, i anseende till den stora kostnad som dermed blir förenad. Om jag med min röst skulle biträda ett sådant förslag, så tror jag, att vid hemkomsten ifrån Riksdagen skulle det möjligen kunna drabba flertalet riksdagsmän samma öde som en del herrar riksdagsmän vid hemkomsten efter tulldebatten. Sådant vill jag för min del icke vara med om, utan jag, herr talman, yrkar afslag så väl på Kongl. Maj:ts som ntskottets förslag.

Herr A. P. Danielson: Jag har begärt ordet för att tillkännagifva, att jag fortfarande har samma åsigt som förut, nemligen att denna Helgeandsholme är den mest olämpliga plats till riksdagshus som kan hittas på, och jag beklagar att denna fråga nu åter kommit på tal. Jag hoppas att, att om Riksdagen nu kan afböja förslaget, frågan om Helgeandsholmen för all framtid måtte förfalla. Jag kan icke föreställa mig att det är möjligt att taga denna fråga som en allvarlig fråga, ty planeringen af denna holme är så dyr, att det icke finnes dertill motstycke, och så måste det pålas kring stränderna, ja, man måste ställa två pålar öfver hvarandra samt bygga ute i sjön. Äfven i öfrigt är platsen olämplig. Jag hemställer om det är anledning att kosta på detta. Jag begriper icke

hvilka krafter det är som drifva fram frågan — det ser verkligen besynnerligt ut. Jag tror för öfrigt att vi kunna på annat sätt bättre använda våra millioner och, när vi en gång skola bygga, bygga billigare. Vi kunde ju sålunda helt enkelt inskränka oss till att använda den tomt vi redan hafva, och göra vi det, är jag öfvertygad att representationen skulle kunna reda sig der under många år. Vi skola icke äflas efter ett så högst betydligt omfattande byggnadsföretag, ty vi kunna icke veta hvar det stannar. Jag vill därför, i likhet med herr Lyttkens, yrka afslag på utskottets förslag, under förhoppning att vi sedermera få taga frågan i öfvervägande under andra omständigheter. Det är icke lämpligt att sammankoppla sådana frågor som här skett, utan vi skola låta Riksdagen bygga ett hus för sig och riksbanken ett hus för sig.

Ang. uppförande å Helgeandsholmen af nytt riksdagshus och nytt riksbankshus m. m.
(Forts.)

I detta anförande instämde herrar *Sam. Johnson, Sjöberg* i Bodaryd, *Jönsson* i Mårarp, *Nilsson* i Kägglå, *Petersson* i Brystorp, *Jakobson, Anderson* i Himmelsby, *Pettersson* i Tjärsta, *Östberg, Boström* till Östanå och *Börjesson*.

Herr Erickson i Bjersby: Huruvida behovet af uppförande af nytt riksdags- och riksbankshus är större eller mindre, vill jag för närvarande icke inlåta mig på. Hvad riksdagshuset beträffar, torde vi dock, om sämjan är god, ännu en tid kunna vara belåtna med det vi nu hafva. Mig synes äfven som om denna fråga vore med afseende å landets nuvarande finansiella ställning väckt på en högst olämplig tidpunkt; och jag kan omöjligen vara med om att bevilja flere millioner till uppförande af nya byggnader, hvilka icke äro, så vidt visadt är, absolut nödvändiga, så mycket mindre som denna Riksdag enligt min uppfattning redan beviljat allt för betydliga extra anslag för olika ändamål. Huruvida Helgeandsholmen är för ändamålet lämplig eller icke, är för mig svårt att bedöma. För min del anser jag Artilleriplanen vara för ändamålet fullt lika lämplig som nämnda holme.

En talare yttrade, att om vi måtte vigten af våra förhållanden, jämförda med andra länders, vi skulle finna, hurusom vårt representationhus vore relativt underlägset alla andra europeiska staters. Skulle vi anställa en dylik jämförelse, anser jag, i motsats till den ärade talaren, att vårt nuvarande riksdagshus är för ett land så fattigt som Sverige och vigten af dess förhållanden fullt tillräckligt. Man har såsom skäl för bifall till utskottets förslag äfven anført, att Första Kammaren antagit detsamma. Detta argument har på senare tiden blifvit modernt. Men följderna af dess godkännande skulle ju blifva den, att Andra Kammaren, inom hvilken ärendena i vanliga fall behandlas först efter det de afgjorts af Första Kammaren, icke skulle få någon annan uppgift än att till hvad Första Kammaren i en fråga åtgjort säga ja och amen. Sådant kan åtminstone icke jag vara med om, hvarför jag, dels på grund deraf,

Ang. uppförande å Helgeands- Kongl. Maj:ts proposition som utskottets förslag i ämnet.
holmen af nytt riksdagshus
och nytt riksbankshus m. m.

(Forts.)

Herr Ericsson i Norrby: Diskussionen har räckt så länge, att man icke kan undra på att kammaren önskar proposition, och jag har icke heller särdeles mycket att tillägga, sedan fackmän yttrat sig i frågan. Men en sak vill jag dock framhålla, och det är, att den äskade penningesumman är för stor för uppförandet af en sådan byggnad som nu är i fråga. Och för öfrigt, är det väl nödvändigt att vi nu besluta om en dylik byggnad, då vi ju icke ens veta hvad den kommer att kosta? Jag är dessutom öfvertygad, att våra kommittenter icke skola hålla oss räkning för de anslag, som redan blifvit beviljade vid denna riksdag, då intet blifvit gjort för landtbruket. Här är nu fråga om 6 à 7 millioner till ett riksdagshus. Jag kan icke lemna min röst till ett sådant förslag. Visserligen är den nuvarande lokalen icke sådan som man måhända kunde begära, men vi få tills vidare nöja oss dermed. Jag för min del yrkar afslag på betänkandet.

Herr Ekeborgh: Oaktadt de rop på proposition, som redan en lång stund förnummits, har jag likväl tagit mig friheten att vid denna sena timme begära ordet; och det torde ursäktas mig — herrarne torde redan förut hafva kommit under fund med att jag icke är synnerligen talträngd. Dessutom skall jag lofva att visst icke blifva hvad man kallar »långrandig».

Jag hade, såsom mången brukar säga, när han börjar sitt anförande i denna kammare, icke ämnat i denna fråga begära ordet, men föränleddes att frågå denna afsigt af en talare på stockholmsbänken, som påstod, att det föreföll honom såsom om man, för att kunna förebbringa åtminstone några skäl, hvarför man motsatt sig förslaget, »konstruerade upp svårigheter». Detta skulle efter mitt enkla förstånd icke betyda annat än att man, med tillhjälp af »de obotfärdiges förhinder» försökte resa upp än den ena än den andra svårigheten och ställa dessa i vägen för genomförande af det nu föreliggande förslaget. Nej, mine herrar, vi behöfva icke »konstruera upp» några svårigheter, ty de finnas redan förut. Det allmänna betrycket i landet är redan det en ganska tillräcklig svårighet för att landets representanter skola med godt samvete kunna bevilja ifrågasvarande summa, som nu uppgifves till 6 millioner, men som kanske icke kommer att stanna dervid på långt när. »Man har sökt undanrödja svårigheterna» för antagandet af det nu föreslagna nya byggnadsföretaget, om hvars behof jag icke vill yttra mig, och om platsen, för hvilken jag icke heller tilltror mig afgifva något yttrande. — De sakerna äro af andra tillräckligt belysta. — Men ett synes mig klart, och det är att man försökt undvika »svårigheterna» så långt man kunnat genom att framdraga denna fråga till afgörande vid denna tillfälliga riksdag, oaktadt det icke är mera än ett halft år

tills den nya riksdagen stundar. Denna riksdag är vald icke för att votera för eller emot ett nytt riksdagshus, utan med hänsyn till en helt annan fråga.

Det skulle kunna vara ganska mycket att säga i den föreliggande frågan, men då den torde kunna anses fullkomligt utredd förut, skall jag icke vidare inlåta mig på densamma, utan vill sluta med att allenast säga: jag »konstruerar icke upp» några svårigheter, men jag framhåller den stora svårigheten som redan finnes, och den heter det allmänna betrycket i landet, icke endast på landet, utan äfven i landet, det vill säga både på landsbygd och i stad. Vi hafva under nu rådande betryckta förhållanden icke råd att kasta bort hvarken den ena eller den andra millionen till hvarken det ena eller andra företaget, som ej är *alldeles nödvändigt*. Och säkert är det, att, när vi, landsbygdens representanter, återkomma till våra valmän, tacksamheten skulle blifva ringa, ja, ingen, om de visste att vi voterat för en utgift af ett halft dussin millioner eller mera, och detta under en tid, när betrycket i landet är så stort, att mängden förut välbergad måste gå från hus och hem för att på främmande ort eller i främmande land söka sitt uppehälle.

Herr talman! Jag yrkar på det varmaste, ja, på det ifrigaste, afslag på utskottets hemställan i nu föreliggande punkt.

Herrar Jönsson i Gammalstorp, Andersson i Lyckorna, Jönsson i Sandby, Andersson i Knarrevik, Nilsson i Vrångebol och Pettersson i Dänningelanda instämde med herr Ekeborgh.

Herr Göransson: Jag vill endast tillkännagifva, att jag i det skick frågan för närvarande befinner sig, kommer att rösta för afslag å utskottets betänkande.

Herr Persson i Stallerhult: Då denna fråga är en af de största anslagsfrågor som förevarit vid denna riksdag, har jag begärt ordet för att tillkännagifva min ståndpunkt dertill. Jag yrkar afslag och hufvudsakliga skälet dertill är, att jag anser, att landet icke har råd att uppföra en så dyrbar byggnad som den här föreslagna och allra helst som med ny riksdagshusbyggnad är förenadt stallbyggnader för de kungliga hästarne, som efter den kongl. propositionen skulle kosta $1\frac{1}{2}$ million kronor, hvilket jag för min del finner vara alltför dyrbart och öfverflödigt. Det skulle nog vara mycket att tillägga, men jag inskränker mig till att instämma i hvad som blifvit anfördt af Carl herr Ivarsson i denna rigtning och yrkar som sagdt afslag.

Herr Anderson i Tenhult: Då det här är fråga om ett mycket stort belopp, hvilket säkerligen kommer att betydligt ökas, vill jag härmed förklara, att jag kommer att rösta afslag på det framställda förslaget.

Ang. uppförande
de å Helgeands-
holmen af nytt
riksdagshus
och nytt riks-
bankshus m. m.
(Forts.)

Ang. uppförande
de å Helgeands-
holmen af nytt
riksdagshus
och nytt riks-
bankshus m. m.

Herr Svensson i Rydaholm: Af uteslutande ekonomiska skäl yrkar jag afslag.

Herr Jonson i Fröstorp: Jag har begärt ordet endast för att tillkännagifva min ståndpunkt till denna fråga, och den är, att jag befinner mig bland dem, som icke kunna lemna sin röst åt utskottets förslag.

(Forts)

Jag yrkar rent afslag å såväl Kongl. Maj:ts proposition som utskottets förslag.

Häruti instämde herrar *Fredholm* i Saleby, *Johansson* i Löfåsen, *Johnsson* i Kärra, *Nilsson* i Skärhus och *Bromée*.

Öfverläggningen var härmed slutad. Med upptagande, hvart för sig, af de gjorda yrkandena, gaf herr talmannen proposition på dels bifall till utskottets hemställan och dels afslag; och förklarade herr talmannen sig anse den förra propositionen vara besvarad med öfvervägande ja. Votering blef emellertid begärd och företogs i enlighet med följande nu uppsatta och af kammaren godkända omröstningsproposition:

Den, som bifaller hvad sammansatta stats- och bankoutskottet hemstält i 1:sta punkten af utlåtandet n:o 3,

röstas Ja;

Den, det ej vill,

röstas Nej;

Vinner nej, är nämnda hemställan af kammaren afslagen.

Efter röstsedlarnes uppräknande befans, att 55 ledamöter röstat ja men 134 nej, i följd hvaraf utskottets hemställan af kammaren afslagits.

Ordet begärdes nu af

Herr Anderson i Tenhult, som yttrade: Då 1:sta punkten nu fallit, torde samna öde drabba de efterföljande. Jag hemställer därför, att punkterna icke måtte uppläsas, utan endast deras nummer uppgifvas.

Vidare anförde

Herr Lyttkens: Efter utgången af voteringen om första punkten, ber jag att få yrka afslag icke blott på den nu föredragna punkten

utan för tidens vinnande jemväl på de återstående punkterna samt anhåller om proposition på afslag för hvar och en af dem särskildt.

Återstående *punkterna 2—6* blefvo härefter af kammaren afslagna.

§ 6.

Till bordläggning anmäldes

Andra Kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtanden:

n:o 7 (i samlingen n:o 16), i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t i fråga om anläggning af nybyggen eller torp å kronoparker inom Vester- och Norrbottens län; och

n:o 8 (i samlingen n:o 17), i anledning af erhållen återremiss å utlåtandet n:o 4 angående väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t om åtgärders vidtagande för att postverkets betjente, utan afdrag å sina löneförmåner, måtte befrias från tjenstgöring hvar fjärde söndag.

Dessa ärenden skulle uppföras främst på föredragningslistan för morgondagens sammanträde.

§ 7.

Justerades protokollsutdrag, hvarefter kammarens ledamöter åtskildes kl. $\frac{3}{4}$ 12 på natten.

In fidem

A. E. J. Johansson.